

UNIVERZITA PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH

FAKULTA VEREJNEJ SPRÁVY

**TEORETICKO-FILOZOFICKÝ ZMYSEL ŠŤASTIA
A SLOBODY**

BAKALÁRSKA PRÁCA

2019

Viktoriia TOVKAN

UNIVERZITA PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH

FAKULTA VEREJNEJ SPRÁVY

**TEORETICKO-FILOZOFICKÝ ZMYSEL ŠŤASTIA A
SLOBODY**

BAKALÁRSKA PRÁCA

Študijný program: európska verejná správa

Študijný odbor: verejná politika a verejná správa

Školiace pracovisko: Katedra verejnej politiky a verejnej správy

Vedúci práce: doc. PhDr. Drahomíra Ondrová, CSc.

Košice 2019

Viktoriia TOVKAN

Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach
Fakulta verejnej správy

ZADANIE ZÁVEREČNEJ PRÁCE

- Meno a priezvisko študenta:** Viktoriia Tovkan
Študijný program: európska verejná správa (Jednoodborové štúdium, bakalársky I. st., denná forma)
Študijný odbor: 3.1.7. verejná politika a verejná správa
Typ záverečnej práce: Bakalárska práca
Jazyk záverečnej práce: slovenský
Sekundárny jazyk: anglický
- Názov:** Teoreticko-filozofický zmysel šťastia a slobody
Názov EN: Theoretical and Philosophical Conception of the Sense of Contentment and Freedom
Anotácia: Cieľom bakalárskej práce má byť teoretické spracovanie Filozoficko-teoretických koncepcií šťastia a slobody v prepojení na prax a realizáciu možnosti jedinca. Teoretická časť práce má byť podložená vlastným výskumom v praxi.
- Vedúci:** doc. PhDr. Drahomíra Ondrová, CSc.
Katedra : KVPaTVS - Katedra verejnej politiky a teórie verejnej správy FVS
Vedúci katedry: doc. PhDr. Drahomíra Ondrová, CSc.
- Dátum schválenia:** 31.03.2018

Čestne vyhlásenie:

Čestne vyhlasujem, že som záverečnú prácu vypracovala samostatne na základe svojich vedomostí s využitím informačných zdrojov uvedených v zozname bibliografických odkazov.

Podpis

Pod'akovanie:

Ďakujem doc. PhDr. Drahomíre Ondrovej, CSc. za ochotu pomôcť, cenné rady a usmernenie pri písaní tejto bakalárskej práce.

ABSTRAKT

TOVKAN, Viktoriia: *Teoreticko-filozofický zmysel šťastia a slobody*. [Bakalárska práca]. Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. Fakulta verejnej správy. Európska verejná správa; Katedra verejnej politiky a verejnej správy. Vedúci práce: doc. PhDr. Drahomíra Ondrová, CSc. Košice, 2019. 47 strán.

Hlavnou témou bakalárskej práce je teoreticko-filozofický zmysel šťastia a slobody. Fenomén šťastia a slobody sa stal neoddeliteľnou súčasťou myslenia a významu ľudskej existencie. Cieľom tejto práce je teoretické spracovanie filozoficko-teoretických koncepcií šťastia a slobody v prepojení s praxou a realizáciou možností jedinca. Taktiež je to analýza myšlienok seberealizácií človeka ako spôsobu dosiahnutia skutočného šťastia a slobody vychádzajúcich z filozofického aspektu. Metódy výskumu sú vybrané na základe cieľov a úloh stanovených v bakalárskej práci, založených na fenomenológii, antropológii, filozofii, komunikácii, sociálnej a štrukturálnej analýzy. Práca je rozdelená do troch jednotlivých kapitol: šťastie ako emocionálny zážitok, sloboda ako hodnota a právo ako forma slobody, chápanie šťastia a slobody. Teoretická časť práce je podložená vlastnými výskumami v praxi a výsledkom danej problematiky sú obrázky, grafy a prílohy.

Kľúčové slová: fenomén šťastia a slobody, filozofický aspekt, seberealizácia.

ABSTRAKT

TOVKAN, Viktoriia: *Theoretical and Philosophical Conception of the Sense of Contentment and Freedom*. [Bachelor thesis]. P. J. Šafárik University in Košice. Faculty of Public Administration. European Public Administration; Public Policy and Public Administration. Supervisor: doc. PhDr. Drahomíra Ondrová, CSc. Kosice, 2019. 47 pages.

The main topic of my bachelor thesis is the theoretical-philosophical sense of contentment and freedom. The phenomenon of happiness and freedom has become an integral part of thinking and meaning of the human existence. The aim of this work is the theoretical processing of philosophical-theoretical concepts of happiness and freedom in connection with practice and realization of individual's possibilities. It is also an analysis of the ideas of self-realization of person as a way of achieving true happiness and freedom based on the philosophical aspect. Research methods are chosen in pursuance of objectives and tasks set out in the bachelor thesis, based on phenomenology, anthropology, philosophy, communication, social and structural analysis. The thesis is divided into three individual chapters: happiness as an emotional experience, freedom as a value and right as a form of freedom, understanding of happiness and freedom. The theoretical part of the work is attached by own researches and the result of this issue are pictures, graphs and attachments.

Key words: phenomenon of happiness and freedom, philosophical aspect, self-realization.

OBSAH

Zoznam grafov, tabuliek	9
Úvod	10
1 Šťastie ako najdôležitejší aspekt prejavu hlavného problému filozofie	12
1.1. Etymológia slova šťastia	12
1.2. Znázornenie ponímania šťastia vo filozofických doktrínach	14
1.3. Šťastie ako emocionálny zážitok. Cieľ alebo výsledok?	18
2 Filozofické chápanie slobody ako podmienka sebarealizácie osobnosti.....	22
2.1 Sloboda ako sociálno-filozofický problém	22
2.2. Sloboda ako hodnota a právo ako forma slobody	24
2.3. Filozofia slobody ako spoločenského a osobného fenoménu	28
2.4. Sloboda, rovnosť, zodpovednosť.	31
3 Výsledky výskumu medzi občanmi troch vybraných krajín	34
3.1. Poznanie, protiklad šťastia a slobody	34
3.2. Chápanie šťastia a slobody očami občanov Slovenskej republiky, Ukrajiny, Spojených štátov amerických	35
Záver.....	43
Zoznam použitej literatúry	44

ZOZNAM GRAFOV, TABULIEK

Graf 1 Pocit slobody	38
Graf 2 Pocit šťastia	40
Tab. 1 Sloboda prejavu	37

ÚVOD

V registri mien najjasnejších hviezd vedeckého, či filozofického myslenia je ťažké nájsť aspoň jedného mysliteľa, ktorý by nemyslel na ľudské šťastie a slobodu. V priebehu rokov sa rozčleňovali odvetvia filozofie, etiky, náboženstva ako osobitných foriem spoločenského vedomia a pochopenia týchto javov. To všetko sa stalo neoddeliteľnou súčasťou úvah o zmysle ľudskej existencie. Mnohí filozofi sa zaoberali odvodením „vzorca“ šťastia a slobody. Okrem toho, v mnohých prípadoch je téma šťastie a slobody často hlavným motívom celého filozofického, morálneho, politického, náboženského, či iného právneho systému myslenia. V priebehu vývoja svetového etického myslenia vznikol problém šťastia a slobody a odrazil sa v práci každého mysliteľa, ktorý bol pre svoju dobu významný, napríklad Sokrates a Aristoteles, Epikurus a Zeno, Spinoza a Helvetius, Kant a Hegel.

Čo vyjadruje pojem šťastie? Aké by mali byť princípy ľudského správania, ktoré by mala osobnosť nasledovať, aby zabezpečila pre seba a ostatných hlboké a trvalé šťastie? Tieto otázky zaujímali už mudrcov a mysliteľov v dávnych časoch. Pre niekoho je šťastie absolútna sloboda, či túžba konať podľa vlastného uváženia. Avšak tá silná snaha môžerobiť človeka nakoniec nešťastným (Berlin, 1994).

Niektorosi myslí, že šťastie je úplné uspokojenie sa so svojím vlastným životom, ale na svete je veľa rôznych problémov a skôr či neskôr takéto potešenie zmizne v súvislosti s nevyhnutným starnutím, akýmkoľvek druhom choroby alebo smrťou blízkych ľudí a spolu s tým zmizne aj tzv. šťastie. Možno niektorocíti potešenie, keď dosiahne svoj cieľ, ale život uteká rýchlo, všetko sa mení a cieľ sa stáva nedosiahnuteľným.

Sloboda je vzduch, ktorý dýchame. Prítomnosť alebo neprítomnosť slobody je hlavným ukazovateľom ľudského života alebo spoločnosti. Sloboda vo filozofii je najvyšším darom a blahom človeka (Camus A, 1990).

Cieľom bakalárskej práce je teoretické spracovanie filozoficko-teoretických koncepcií šťastia a slobody v prepojení s praxou a realizáciou možností jedinca. Je to pokus nájsť odpoveď na otázku zmyslu života a prítomnosti šťastia a slobody v ňom, ktoré nemožno chápať bez procesu sebazpoznania, snahy o súlad so svetom ako celkom a nakoniec aj so sebou samotným. Teoretická časť práce má byť podložená vlastnými výskumami, ktoré môžu byť použité inštitúciami vysokých škôl, ale aj ako podklady pre ďalšie výskumy.

Ďalším *cieľom tejto práce* je analýza myšlienky seberealizácie človeka ako spôsobu dosiahnutia skutočného šťastia a slobody vychádzajúceho z filozofického aspektu. Na dosiahnutie cieľa sa musia vykonať nasledujúce *úlohy*:

- Preskúmať šťastie ako najdôležitejší aspekt prejavu hlavnej problému filozofie;
- Analyzovať filozofickú koncepciu slobody ako podmienku seberealizácie osobnosti;
- Rozoznať spojenie medzi kategóriami šťastia a kategóriami pravdy a slobody;
- Urobiť a porovnať výskumy medzi občanmi z troch krajín: Slovensko, Ukrajina a Spojené štáty americké.

Objektom výskumu je teoretický a filozofický význam šťastia a slobody. *Predmetom výskumu* je proces teoretického a filozofického významu šťastia a slobody. *Metódy výskumu* sú vybrané na základe cieľov a úloh stanovených vo vedeckej práci, berúc do úvahy predmet a objekt bakalárskej práce. Metodologický základ práce je založený na fenomenológii, antropológii, hermeneutiky, genealógii, filozofii, komunikácie, sociálnej a štrukturálnej analýzy. V procese výskumu boli použité nasledujúce *metódy*:

- heuristická (vyhľadávacia) metóda pomohla sformulovať predmet výskumu vo forme problémovej úlohy, prispela k hľadaniu a organizácii spôsobov, ako ich vyriešiť, aktualizovala aktuálne poznatky, zručnosti a schopnosti v procese analýzy a vyhodnocovania dosiahnutých výsledkov;
- deskriptívna metóda bola aplikovaná na zmyselné, skúsenostné poznanie človeka, ktoré pomáha odhaliť fenomén zmyslu života;
- diskurzívna metóda bola použitá na posúdenie šťastia a slobody ako diskurzu;
- komparatívna metóda umožnila komparatívnu analýzu chápania šťastia v tradičných interpretáciách aj v kontexte neklasických filozofických prístupov;
- existenciálna metóda umožnila pochopiť, že transcendencia a existencializácia sú mechanizmom spájajúcim slobodu a zmysel bytia.

Bakalárska práca sa skladá z troch kapitol. Prvá kapitola je venovaná pojmu šťastia ako najdôležitejšiemu problému filozofie. Druhá kapitola je o filozofickom chápaní slobody ako podmienky seberealizácie osobnosti. Sloboda ako hodnota je spoločensky ale aj osobný fenomén. Tretia a najdôležitejšia kapitola zahŕňa štyri rôzne výskumy, ktoré boli realizované medzi občanmi Slovenskej republiky, Ukrajiny, Spojených štátov amerických.

1 Šťastie ako najdôležitejší aspekt prejavu hlavného problému filozofie

1.1. Etymológia slova šťastia

Keď sa zaoberáme etymologickou analýzou slov, ideme nad rámec jednoduchej etymológie. Nemožno sa zaobísť bez slovníkov, významy sprostredkujú len teoretické poznatky, avšak nenaučia reálnemu pochopeniu. Pochopenie je počúvanie slova, pamäť je to, čím sa etymologická analýza zaoberá. Etymológia, existujúca rovnako ako samotná filozofia, nie je vo svojom obsahu ničím iným, ako pokusom spomenúť si na skutočný význam slova „etymón“, tj. prejsť celým jeho zmyslom a vrátiť sa ku koreňom a začiatkom. Nájsť niečo skryté v hĺbke jazyka a priniesť ho do otvorenosti. Etymológia pochádza zo situácie, keď pôvod a afinita slov nie je zatiaľ zjavná a je zabudnutá. Pamäť a zabudnutie sú prepojené, ako staroveké grécke bohyne Mnemosina a Léthé. Aby sme mohli hovoriť jazykom, nie je však potrebné si všetko pamätať. Pretože jazyk v sebe uchováva pamäť, premýšľa o sebe viac, než si myslí o osobe, ktorá je nositeľom reči.

Na začiatku v slovanských jazykoch šťastie znamenalo dobrý podiel alebo dobrý osud, aj keď to mohlo byť chápané ako spoločná účasť. Personifikáciou šťastia v slovanskej mytológii bol osud (Sedáková, 2004). Slovo bonheur „šťastný“ bolo certifikované vo Francúzsku od začiatku 12. storočia. Pochádza od slova bon „dobrý“ a „heur“ šťastný znak počas hodnosti. Hojnosť, blaženosť, radosť sú odvodené iba od prvého a hlavného slova v románskych jazykoch, pochopenie šťastia ako dobrého znamenia. Dobré znamenie je znak dobra? Čo to vlastne znamená?

Pojmom Augury boli v latinčine bežne nazývaní kňazi a veštcí. Augurium býva často spojené s „vereo“ priniesť plodinu, zvýšiť sa, množiť sa. Ide o to, že veštenie bolo len jednou z viacerých povinností augurov. Na začiatku augury vykonávali rituály rozmnožovania plodín alebo blahobytu štátu, a tak mohli byť vyzvaní, aby zasvätili pozemok, ktorý dostal občan zo štátu. Samozrejme, kňazi neurobili nič, ale ich posvätné skutky mali zabezpečiť pripútanosť bohov a plodnosť pôdy.

Rímske šťastie symbolizuje Fortuna, bohyňa záležitostí a šťastia. Bola spojená s gréckym tichý, prvotný význam je akcia boha. Fortuna pôsobila ako bohyňa narodenia a materstva. Kreslili ju s rohom hojnosti v rukách, niekedy na guli alebo bicykli (symbol premenlivosti šťastia) alebo s obväzom pred jej očami. Je pozoruhodné, že hojnosť obsahuje opäť dvojaký odkaz na zemi - kráľovstvo mŕtvych a miesto narodenia, vznik života. Podzemný svet nie je nič iné ako kreatívny hrob (Bakhtin, 2000). Kult Fortune v Ríme predstavil v 6. storočí Kráľ Servium Tully, zákonodarca a reformátor, mal slávu

milenca tejto bohyně. Od bohyně plodnosti a bohatstva sa Fortuna zmenila na rozkošnú bohyniu príležitosti a šťastia. V neskorom rímskom období, prevažne kvôli literatúre, sa stala osobnosťou zmeny a náhody. Tento obraz bol tiež preložený do stredovekej kultúry, kde prešiel christianizáciou. Fortuna bola podriadená Bohu a v prvých storočiach stredoveku sa obraz Fortuny v ľudovej kultúre približoval nemecko-škandinávskemu pojmu osudu, ktorý zahŕňal predovšetkým osobné šťastie a neúspech.

Toto zblíženie bolo zjavne prvýkrát v hrdinskom epose, skaldovej poézii a ovplyvnilo celú ďalšiu históriu pochopenia šťastia v európskych jazykoch. Skaldy - bojovníci konung, ktorí dokážu písať básne, zvyčajne používali tento pojem. Predpokladalo sa, že chvála vodcov skaldov nezvyšuje svoju slávu medzi ľuďmi, ale zvyšuje šťastie. V tom bohatstve sa zhmotnilo aj šťastie vodcu. A keďže šťastie vodcu bolo považované za úplné a dokonalejšie ako šťastie iných, menej pozoruhodných ľudí, bolo obzvlášť vhodné získať bohatstvo ako dar od konunga. Filozofia dala začiatok tradičnému pre celú ďalšiu etiku identifikáciu šťastia, ako najvyššieho dobra, ktoré má človek k dispozícii. Archaickú intuíciu šťastia u grékov vyslovujú pojmy „dobrý“ a „božstvo“, ktoré poukazujú na osud človeka a načo bol pôvodne človek určený - na smrť. Ak sa pozrieme na etymológiu, vidíme, že Démon je v skutočnosti *ten, kto distribuuje podiel*. Démoni sú bohovia, „moderátori dobra“, pretože menujú to, čo vlastníme. Tak sme sa presunuli z „lotérie“ na remízu alebo na silu, ktorá učarí každého. Dokonca aj grécky poet Hesiod vedel, že božské zdroje prebytku, bohatstva a šťastia sú zriedka stvorené pre ľudí.

Neexistuje prakticky žiadne vyjadrenie pozitívneho šťastia. Nikto nie je bez utrpenia, a ten kto má najmenšie utrpenie, je šťastný. Čo to je za šťastie, ak ho môže zmeniť nešťastie? Herodotove legendy o kráľovi Kroisos (Krézus) a tyranovi Polycrates - najslávnejší z mnohých príkladov, nám prinášajú takmer existenciálnu úzkosť kvôli rôznorodosti života a závidi božstiev. Ostrý pocit šťastia zodpovedal pocitu podradnosti, spôsobeného nedostupnosťou úplnosti. „Postgomerovský človek“ stretáva šťastie skôr ako rozpaky a strach (Deratani, 1965).

Democritus sa stal prvým filozofom, ktorý urobil koncept šťastia hlavným predmetom jeho úvah. Vynašiel viacero pojmov, ako radostný, dobré-duše, veľa šťastia. Vďaka eufemiám, sebaovládaniu, vnútornému odhodlaniu a rovnosti ducha, človek dostal príležitosť obmedzovať svoje túžby a dosiahnuť poriadny život. Tento filozofický „recept“ nielenže otvoril cestu jednotlivcovi, aby prekročil hranice jeho schopností, ale tiež mu umožnil dlhodobo vydržať údery osudu.

Napriek tomu, samotné slovo „eudaimonia“ bolo obviňované z brilantnej filozofickej kariéry, počas ktorej bolo vykryštalizovaný jeho základný význam, aký nesúvisí s hmotnou prosperitou skutočnej a úplnej blaženosti. História gréckych morálok je úžasom neúnavného úsilia o šťastie. Byť šťastný je limit snov, nič nie je viac.

Preto je jasné, prečo riešenie problému šťastia za predpokladu dosiahnutia úplnosti sa od klasického obdobia stalo hlavným predmetom praktickej filozofie. André-Jean Festugière píše: „Šťastie - vždy relevantné a zdá sa, že v tom čase bolo obzvlášť dôležité“ (Festugiere, 1984). Aristoteles oznamuje významnú pozíciu, že šťastie je úspech spojený s cnosťou, plné hojnosti v živote alebo život, príjemný kvôli svojej stabilite a rozmeru alebo hojnosti dobytku a otrokov. Posledné tri definície, ktoré Aristotel odmieta ako hedonistický, sa rovnajú šťastiu so zmyslovým potešením. Eudaimonizmus nie je pocit v bežnom zmysle. Aristotelov klasický eudemonizmus uprednostňuje aktívnu spokojnosť a vidí šťastie ako najvyšší cieľ. Ale dokonalé ľudské šťastie nie je politická, ani iná dôstojná obchodná činnosť. Praktická činnosť je zameraná na šialenstvo, zatiaľ čo kontemplatívna činnosť sa líši v koncentrácii (Aristoteles, 2011). Známy úryvok z publikácie *Etiky Nikomachova*, v ktorom sa opisuje, že podobný život bude pravdepodobne vyšší ako ten, ktorý zodpovedá človeku, pretože on bude žiť nie kvôli tomu, že je človekom, ale preto, že v ňom je niečo božské. A ako odlišná je táto božská časť od človeka, zloženého z rôznych častí, natoľko sa aj odlišuje od činností s ním spojených a od činností súvisiacich s akoukoľvek inou činnosťou. Ak je myseľ v porovnaní s človekom zbožná, potom život podriadený mysli je božský v porovnaní s ľudským životom (Aristotelés, 2009).

1.2. Znázornenie ponímania šťastia vo filozofických doktrínach

Východiskom stoickej filozofie bola platónska definícia šťastia. Účel života prostredníctvom cnosti a epikuriánsko-aristotelovskej definície integrity prostredníctvom šťastia. Tieto rozpory v oboch filozofických trendoch boli úplne odlišné. V „škole Epicura“ šťastie alebo potešenie tvorí jediný, absolútny cieľ života. V stoickej škole je zas dobrota absolútna. Epikuristi tvrdia, že povedomie o pravidlách, ktoré vedú k šťastiu je cnosť a stoisti si uvedomujú svoju celistvosť ako šťastie. S ohľadom na najvyšší cieľ ľudského života alebo absolútny blahobyť, bol určený vývoj filozofických myšlienok, práva a povinnosti jednej aj druhej školy v ľudskom živote (Borovsky, 1947).

Epikurus vychádza z predpokladu, že konečným cieľom života je zábava. Cnosť u Epikura má cenu, pretože život je príjemný. Z tohto hľadiska každá aktivita má podmienenú hodnotu, prispieva alebo bráni konečnému cieľu spokojnosti. Preto zobrazuje

spoločenský život, nie z túžby človeka žiť s podobnými, ale zo vzájomnej dohody ľudí, aby dosiahli spoločné uspokojenie. Epicurus tvrdil, že ľudia majú od prírody pud k spoločenstvu (Taranov, 1995). Pre takýto pohľad, na základe spoločnosti, zmluva v spoločnosti u Epicura je na poprednom mieste vo verejnom živote. Spravodlivosť, ktorá definuje normy vzájomných vzťahov medzi ľuďmi, má sankciu nie vo svojom obsahu a hodnote, ale v zmluve. V dôsledku toho, všetky zločiny nie sú zločiny proti spravodlivosti a proti zmluve. Nespravodlivosť nie je niečo zlé, je to hodný trest, ale kvôli porušeniu zmluvy je predmetom sankcie.

Cieľom filozofie Epicura bol tiež pokus zistiť, čo je šťastie a ako je možné ho dosiahnuť. Najjednoduchšie vysvetlenie je, že šťastie je v radosť a bieda v utrpení. Gréci verili, že šťastie ako najlepší život je možný len vtedy, keď osoba dosiahne dokonalosť. Epicurus chápal dokonalosť hedonisticky, pretože dokonalý človek netrpí, ale je potešený. Prírodný stav človeka je príjemný a proces samotného života je už radosťou. Túto radosť dostávame už od narodenia, nemusíme za ňu bojovať. Ak je telo zdravé a duša pokojná, potom sa život stáva potešením. Hedonizmus je spojený s kultom života, ktorý je jediným dobrom pre ľudí. Epicureans cítili život vo forme náboženských bohoslužieb, boli sektou - milovníkmi života. Ale uvedomili si, že šťastie je obmedzené a krátkodobé. Na rozdiel od večnej prírody, ktorá sa znova a znova zrodí, ľudský život je len epizóda. Epicurus neveril v metempsychózu a v pravidelne vrátenie vecí, ale cenil život, pretože je včasný a jedinečný. Šťastie, ktoré máme je potrebné si vážiť a okamžite používať, pretože dokáže rýchlo zmiznúť a neopakuje sa. Radosť zo života je hlavná vec, ale nie je to jediný komponent šťastia, existujú potešenia spôsobené vonkajšími príčinami. Aby sme mali radosť, je potrebné splniť dve podmienky, a to mať potreby a uspokojiť ich. Výsledok je radosť zo života, nastáva vtedy, keď sa už nemusíme zaoberať potrebami a ich potešením. Epicurus učil, že osoba nie je šťastná kvôli priaznivým podmienkam, šťastie nie je v podmienkach, ale samotnej osobe. Pre šťastie je potrebná kultúra myslenia a logiky prostredníctvom, ktorého sa môžeme naučiť rozlišovať pravdu od podvodu (Shakhnovich, 2000).

Epikureanizmus je etika, ktorá uznáva len predčasné dobro, robí človeka zodpovedným za svoje vlastné šťastie a utrpenie a považuje pokoj za najdokonalejší stav človeka. Osvietenie rozumu je jediným prostriedkom proti strachu. Epikureanizmus je sekulárna filozofia, ktorá radikálne opustila nadprirodzené faktory. Hlavné hodnoty epicúrskej etiky je potešenie, sloboda, bezstarostný pokoj ducha. Podľa Epicura je ľudská sloboda zodpovednosťou za primeranú voľbu svojho spôsobu života. Oblasť ľudskej

slobody je sférou jej zodpovednosti za seba. Sloboda sa nezhoduje s nevyhnutnosťou. Dôležitá úloha v etike Epicura patrí do kategórie „spravodlivosti“. Považoval to ako dohodu o užitočnosti, ktorej cieľom je vyhnúť sa ujme. V spravodlivosti, ako fenoméne, odhalil momenty všeobecného a osobitného, absolútneho a relatívneho. Spravodlivosť pre všetkých je rovnaká a je prínosná, čo ovplyvňuje vzťah medzi ľuďmi. Ale to závisí od konkrétnych okolností, že to nie je pre všetkých rovnaké. Porušenie spravodlivosti je vždy spojené s vážnymi morálnymi dôsledkami.

Epicurus často nazývaný aj kazateľ individualizmu, kultu izolovaných, prehlbovaný v jeho vlastných skúsenostiach osobnosti. Človek nie je odsúdený na osamelosť, potreba pre iných ľudí je potešenie z priateľstva. Je to ziskové, ako aj sebahodnotné, pretože sa prejavuje vo vzťahoch medzi ľuďmi, ktoré si človek voľne volí a závisia len od neho. Postoj k Epicurskému učeniu bol vždy kontroverzný. Učeníci a stúpenci obhajovali jeho názory počas šiestich storočí, protivníci boli vystavení deštruktívnej a nie vždy spravodlivej kritike. Epicura obzvlášť obviňovali za kult pôžitkov, individualizmu, sebeckta, popieranie základných kategórií etiky, napríklad liečenie dobra ako úteku od utrpenia, ignorovanie sociálnej etiky, atď.

Súčasne s vyučovaním Epicura existuje smer helénskej myšlienky, ako stoicizmus, ktorý mal dve formy - grécku a rímsku. Zakladateľom stoicizmu bol grécky filozof Zeno, ktorý vnímal najvyšší zmysel ľudskej existencii pri podmanení prírody. Vo svete, podľa názorov stoikov, vládne krutá nutnosť, ktorá je vyjadrením kozmickej mysle. Pre plné a vedomé podanie je potrebné zlepšiť osobnú myseľ, učiť sa nepodľahnúť subjektívnym pocitom, ako napríklad túžba, strach, potešenie a smútok. Ideálom smerovania stoikov je ataraxia, stav bez apatii alebo aspoň nestranná trpezlivosť (Camus, 2016).

S rozvojom kresťanstva sa koncept šťastia približuje konceptu blaženosti. Ako poznamenal V. Tatarkievich, šťastní ľudia v gréckych textoch Evangelií boli požehnaní. Neskôr v latinských textoch je hlavným pojmom „felicitas“, čo znamená blaženosť (Tarkarevich, 1981). Podľa kresťanského učenia sa stav blaženosti dá dosiahnuť aj na zemi. Človek môže byť šťastný, ak dodržiava Boží zákon. Kresťanské poňatie šťastia sa uplatňovalo aj v scholastike. Rovnako ako starí grécki filozofi, aj scholastici tvrdili, že spokojnosť nepredstavuje šťastie, ale je jej dôsledkom. Rovnako ako starí ľudia verili, že inteligentný a cnostný život v kombinácii s vierou v Boha, jeho pomocou a láskou môže dať človeku šťastie. Dá sa povedať, že láska a viera k Bohu boli špecifickým motívom zavedeným do konceptu šťastia kresťanskou filozofiou. Pojem šťastie ako vlastníctvo majetku trvala dlho. Filozofi 17. storočia - Descartes, Spinoza, Leibniz chápali šťastie ako

dokonalosť. Teda z 4. pred Kr. do 17. storočia filozofia používala koncept šťastia, ktorý sa dnes už nepoužíva.

Počas renesancie sa začal držať kult prirodzenosti a zmyselnosti. Nový vývoj prináša hedonistické myšlienky. K tomu prispeli materialisti Holbach, Helvetius, Fontenel a ďalší, ktorí rozvíjali materialistickú teóriu potrieb a spájali s nimi hlavnú silu zakotvenú v psychologickú povahu šťastia. Ľudia sú nešťastní kvôli ich mylným predstavám a neschopnosti používať alebo využívať to, čo majú. Do popredia sa dostáva otázka, ako zosúladiť vlastné úsilie o šťastie s rovnakými túžbami iných ľudí. Základom takejto konzistencie je úžitok, ktorý človek prináša. Aby sme boli užitoční, mali by sme byť ctnostní (Holbach 1963). Princíp dobra, ktorý je základom šťastia je ústredným prvkom etiky utilitarizmu 19. storočia. Okrem toho utilitarizmus vyhlásil zásadu obozretného využívania potešenia. Utilitaristi tvrdili, že hovoriť o dobre a šťastí je možné len tam, kde je predstava o úžitku. „Princíp prospechu“, ako ho vnímal I. Bentham je chápaný ako princíp, ktorý schvaľuje alebo neschvaľuje nejaké konanie z dôvodov zvýšenia alebo zníženia šťastia (Mill, 2010). Úžitok definujeme ako subjektívny jav, ktorý prináša človeku prospech, potešenie, šťastie. S cieľom zvýšiť šťastie v spoločnosti, podľa Benthama, by sa mal jednotliviec usilovať o svoje osobné šťastie a osobný prospech. Aby bolo možné zvýšiť množstvo dobra, ako v to utilitaristi veria, človek musí byť vševediaci a rozhodujúci.

V marxistickej teórii je otázka šťastia jednou z otázok morálneho života človeka. Šťastie je mierka konať ako regulačná myšlienka morálneho vedomia, ktorá pomáha človeku v procese hľadania hodnotových orientácií a morálnych majákov svojho života. Na rozdiel od eudemonizmu, morálka nie je identifikovaná so šťastím v etike marxizmu. Ukazuje charakter nie jedinej osoby, ale zvláštnosti jeho vzťahov s inými ľuďmi, ale aj so spoločnosťou ako celkom.

V 19. až 20. storočí sa v utópii objavujú fakty s jasnou myšlienkou, a to vytvoriť šťastie pre všetkých ľudí. Preto Saint-Simon, zástupca francúzskeho utopického socializmu obhajoval sociálny aj technický pokrok, ktorý vyžadoval zásah štátu. V utópiách 19. storočia sa problému šťastia jednotlivca venovala väčšia pozornosť. Utopické doktríny sa stali ľudskejšími, čo zodpovedá potrebám ľudí a preto sú reálnejšie a menej utopické. Mnohí filozofi súčasnosti spájajú psychologické prejavy potreby šťastia s túžbou po ňom. Je zrejmé, že každý hľadá šťastie. Človek nehľadá šťastie ako také, ale to, čo ho môže urobiť šťastným.

1.3. Šťastie ako emocionálny zážitok. Cieľ alebo výsledok?

Šťastie ako emocionálny zážitok je extrémne „pestrofarebný“ pojem. Na základe pozitívneho posúdenia osoby v jeho živote, zahŕňa rôzne emocionálne stavy, vrátane negatívnych. Identifikácia šťastia s neustále sa tešiacou radosťou dezorientuje človeka a kladie na „nepretržitú blaženosť“, tiež narúša systém hodnôt a spravidla vytvára frustráciu so životom. Zložitosť, rozpor, multidimenzionálnosť ľudského života je základom rozmanitosti jeho emocionálneho vnímania, v ktorom sa radosť a smútok nekonečne prelínajú. Toto odstránenie zo života je nemožné, takže túžba po šťastí zahŕňa pravdepodobne pripravenosť na utrpenie a formovanie správneho vzťahu k nej. Stoici kladli zvláštny dôkaz na ataraxiu. Podľa nich je ataraxia vyrovnanosť mysle, neochvejnnosť, ale aj duševný pokoj voči ranám osudu (Klymashevskaya, 1973).

Na začiatku formovania etickej reflexie mudrci zaznamenali pravdu odvodenú z pozorovania života, a to fakt, že nadmerné potešenie nevyhnutne vedie k utrpeniu. Utrpenie od nedostatku spokojnosti, umožňuje dosiahnuť najvyšší stupeň radosti. Treba poznamenať, že našťastie ma určité kvantitatívne parametre. V rozličných okamihoch života sa človek môže cítiť veľmi šťastný alebo úplne nešťastný alebo tiež môže byť niekde medzi týmito extrémnymi podmienkami. Dokonca aj malé priblíženie k problému „šťastie“ nám umožňuje vidieť, čo pojem znamená. Extrémne komplexný, mnohostranný zážitok, v ktorom sa v rozporuplnej jednotnosti prelínajú najjemnejšie odtiene individuálneho svetového vnímania. Šťastie súvisí s možnosťou sebarealizácie osobnosti v rôznych sférach svojej existencie, preto je spektrum podmienok šťastného života dosť široké. Kombinácia týchto podmienok, ich podriadenosť a význam sú determinované objektívnymi faktormi a zvláštnosťou subjektu. Museli by sme podrobnejšie rozobrať podmienky dôležité pre väčšinu ľudí, aby boli šťastnými.

1. Optimálne uspokojenie materiálnych potrieb sa už dlho považuje za podmienku šťastného života. Prítomnosť blahobytu, určitý komfort existencie pre väčšinu ľudí je veľmi dôležitý a predstavuje predpoklad pre pozitívne hodnotenie života. Chudoba, ťažká práca na výrobu denného chleba, obmedzenie duchovných požiadaviek a možnosti ich realizácie sú často vnímané ako determinanty biedy. V histórii kultúry sa vytvára iný vzťah v oblasti hmotnej existencie, ktorú zastupuje princíp asketiky. Asketizmus nariaďuje sebaobranu od vonkajších dobrých, potláčajúcich zmyslových potrieb. Formy asketiky sú určené socio-kultúrnymi faktormi a sú veľmi pestré - absolútny význam duchovnej realizácie je možné len na úkor odmietnutia telesného. Človek sa viac zamiluje do duše, než do tela, lebo dokonalosť duše môže nahradiť slabosť tela (Shinkaruk, 2002).

2. Šťastie je spojené so sebarealizáciou osobnosti a duchovným bohatstvom. Skutočné duchovné bohatstvo jednotlivca závisí od bohatstva jeho skutočných vzťahov, komunikácia je jednou z hlavných podmienok pre šťastie. Priateľstvo je najviac nevyhnutné pre život, pretože nikto nechce život bez priateľov, aj keď všetko ostatné môže mať v živote dokonalé (Plaskovitsky, 2008). Dokonca aj starí grécki myslitelia poznamenali, že uspokojenie duchovných a materiálnych potrieb má svoju vlastnú špecifickosť, a to rýchle nasýtenie tela vedie k prejedaniu a duša je nenasytaná a večne hladná (Ogienkj, 1988).

Proces intenzifikácie medziľudskej komunikácie, charakteristické pre našu dobu znamená požehnanie, pretože rozširovanie kruhu osobných spojení podporuje prilákanie človeka k čoraz väčšiemu počtu rôznorodých hodnotových orientácií iných ľudí, morálne a intelektuálne obohacuje, rozširuje možnosti sebarealizácie. Existujú však ďalšie strany tohto procesu, ktoré predstavujú nebezpečenstvo morálnej a emocionálnej devastácie a hlbkej vnútornej osamelosti. Nadmerný kvantitatívny rast kontaktov znižuje kvalitu komunikácie, dáva mu povrchný, obsedantný charakter.

Dôležitým faktorom určujúcim produktivitu komunikácie je orientácia človeka na individualizáciu života. Konformistické nastavenie sa na prvý pohľad zdá byť pohodlnejšie, menej konfliktné, a preto najlepšie. V skutočnosti však naprogramuje naše zlyhania vo svete komunikácie. Rozvoj individuality dáva človeku pocit identity, nenahraditeľnosti, stáva sa zaujímavým pre ostatných. Aby sme sa kvalifikovali na plnohodnotnú komunikáciu, musíme najprv pracovať na našej duši, urobiť z nej „udalosť vo svete“. Táto úloha je veľmi ťažká, pretože otvára cestu komunikácie s reálnym náhradníkom.

Pokúšenie použiť inú osobu ako prostriedok a nie ako cieľ nášho snaženia k vlastnému prospechu stále existoval. Vždy narušil morálne dôvody komunikácie, pravosť, plnú hodnotu a pozitívny význam, ktorý určuje stupeň nezaújatosti. Implementácia nesebeckého prístupu je pre mravne rozvinutú osobu možná. Vo všeobecnosti treba poznamenať, že morálne a morálno-etické charakteristiky jednotlivca výrazne ovplyvňujú povahu jej komunikácie, a preto sa opravujú a zlepšujú, čím predurčujeme našu cestu k šťastiu.

Existuje recept na šťastie? Najvýznamnejší výskum, ktorý sa zaoberal uvedenou problematikou vytvoril filozof a psychiater Róbert Valdinge v roku 1936. Jeho experiment pozostával zo 60 účastníkov, ktorí sú stále živí a naďalej sa zúčastňujú na tom výskume. Počas svojho prejavu povedal informácie jedného z najnovších adolescentných štúdií, v

ktorom sa pýtali na najdôležitejšie ciele v živote človeka. Viac ako 80% respondentov uviedlo, že šťastie pre nich znamená stať sa bohatým. Ďalších 50% mladých ľudí uviedlo, že sa chcú stať slávnymi. Okrem toho často hovoríme, že musíme pracovať viac, aby sme dosiahli ešte viac. Zdá sa, že to je presne to, čo potrebujeme pre dobrý a šťastný život. Zároveň je takmer nemožné získať obraz o celom živote ľudí, či voľbách, ktoré robia.

Výskumníci stanovili cieľ - zistiť, čo robí ľudí šťastnými od dospievania až po starnutie. Bolo to spracované výskumom na Harvardskej univerzite, ktorá 75 rokov monitorovala životy 724 mužov. Každý z týchto 724 účastníkov bol požiadaný o informácie svojho zdravotného stavu a osobného života. Od roku 1938 výskumníci sledovali životy dvoch skupín mužov. Prvá skupina sa stala účastníkom experimentu, keď boli v druhom ročníku Harvardskej vysokej školy. Všetci absolvovali vysokú školu počas druhej svetovej vojny a väčšina z nich išla na vojnu. Druhou skupinou boli chlapci z najchudobnejších oblastí Bostonu. Títo chlapci boli vybraní práve preto, že boli z najviac znevýhodnených rodín v Bostone v tridsiatych rokoch minulého storočia. Účastníci tohto experimentu vykonali lekársku prehliadku a aj so svojimi príbuznými boli vypočutí. Všetci títo ľudia sa nakoniec stali pracovníkmi tovární, právnikmi, staviteľmi, lekármi a jeden dokonca aj prezidentom Spojených štátov amerických. Každé dva roky dostávali otázky o svojom živote. Okrem toho mali rozhovory doma, neustále sa analyzovali ich zdravotné údaje, skenoval sa mozog a robili krvné testy, zaznamenávali sa rozhovory s deťmi a ženami týchto mužov. Najdôležitejšia správa z tejto 75-ročnej štúdie je, že dobré vzťahy s ľuďmi nás robia šťastnejšími a zdravšími. Výskumníci urobili z tohto experimentu tri závery (Valdinger, 2016):

1. Dobré sociálne vzťahy sú pre nás užitočné, osamelosť zabíja. Tí účastníci experimentu, ktorí mali rodiny, priateľov, dobré kontakty v komunitách, boli šťastnejší, fyzicky zdraví a žili dlhšie, ako ľudia so slabou sociálnou komunikáciou. Ľudia, ktorí sú izolovaní od iných ľudí su menej šťastní, ich život sa zhoršuje v strednom veku, tiež mozgové funkcie sa zhoršujú skôr a život je kratší v porovnaní s tými, ktorí nie sú sami. Je potrebné vyhýbať sa konfliktom a snažiť sa nájsť nejaké cesty, aby bol dosiahnutý kompromis. Aristoteles totiž veril, že cieľom konania človeka má byť dobro. „Staň sa, čím si, staň sa človekom“ (Aristoteles, 2006, s. 35).

2. Je známe, že človek môže byť jednotlivec v dave a v manželstve. Preto druhý záver, ktorý urobili vedci, je dôležitosť nielen prítomnosti mnohých priateľov alebo partnerov v manželstve, ale aj kvality týchto blízkych vzťahov. Život v konfliktnom prostredí je škodlivý pre zdravie. Zdravie účastníkov takých nešťastných sobášov bolo

niekedy horšie, ako u rozvedených mužov. Najšťastnejší z účastníkov experimentu vo veku 80 rokov pripustil, že aj keď zažil fyzickú bolesť, nezanechal pocit šťastia. Zatiaľ čo tí, ktorí sa cítili nešťastne, cítili, že fyzická bolesť sa stala ešte silnejšou kvôli zlému emocionálnemu stavu. Pre epikurovcov kritériom je rozkoš, stav, keď človek neprežíva telesnú bolesť, ani duševné trápenie.

3. Tretí záver výskumníkov sa týkal mozgu. Ukázalo sa, že dobré vzťahy chránia nielen telo, ale aj mozog. Pamäť bola lepšia ako u tých, kto sa nemohol spoľahnúť na svojho partnera. Aj keď sa pár často hádal, cítili, že sa môžu na seba spoľahnúť v ťažkých situáciách, pretože ich mozog bol terapeutický a pamäť sa nezhoršila tak rýchlo, ako u osamelých ľudí. Valdinger tiež hovorí, že vzťahy musia fungovať. Je to niečo, čo treba zlepšiť počas celého života. Tí, ktorí najviac investovali do rozvoja vzťahov vo svojom osobnom živote, sa nakoniec ukázali byť najšťastnejšími. Na krátky čas je samota za určitých okolností príjemná a potrebná, ale stále rezonuje Aristoteles výrok, že „človek je tvor spoločenský, formuje spoločnosť okolo seba, a spoločnosť formuje jeho“ (Aristoteles, 2009, s. 45).

2 Filozofické chápanie slobody ako podmienka seberealizácie osobnosti

2.1 Sloboda ako sociálno-filozofický problém

Problematika slobody trápila mnohých mysliteľov počas stáročnej histórie ľudstva. Ak chceme hovoriť o zložitosti slobody, tak Hegel písal, že o žiadnej myšlienke nemôžeme žiadnym právom povedať, že nie je dôležitá, zmysluplná a zároveň najväčším nedorozumením (Wilhelm, Hegel, 2015). Pre každého jednotlivca je zvládnutie slobody historickým, sociálnym a morálnym aspektom, kritériom pre jeho individualitu a úroveň rozvoja spoločnosti. Obmedzenie slobody jednotlivca, prísna regulácia jeho vedomia a správania, regulácia práv jednotlivca do role jednoduchého „kolieska“ v sociálnych a technologických systémoch, kde spôsobuje škodu ako jednotlivcovi, tak aj spoločnosti. V skutočnosti, vďaka slobode jednotlivca, spoločnosť získava schopnosť nielen prispôbiť sa existujúcim prírodným a spoločenským okolnostiam, ale môže ju transformovať v súlade s ich cieľmi. Samozrejme, že nie je a nemôže existovať nejaká abstraktná, absolútna sloboda človeka od prírody alebo od spoločnosti. Za všetkým je vždy človek, ktorý je zaradený do nejakej komunity, ktoré ako celok tvoria - národ, spoločenské triedy a štát.

V doktrínach filozofického myslenia sa sloboda tradične posudzuje vo vzťahu k nevyhnutnosti. Samotná potreba slobody bola chápaná ako osud, ktorý kontroluje činy človeka a popiera jeho slobodu vôle. Konfrontácia pojmov „sloboda“ a „nevyhnutnosť“ ako filozofických antonymov, nahradenie jedného pojmu druhým na vyše dvetisíc rokov, bolo náročnou úlohou pre filozofov, ktorí aj tak neprišli na uspokojivé riešenie. Filozofické úvahy o problematike slobody a nutnosti ich podielu na činnosti a správaní sa jednotlivca, majú veľký význam pre posudzovanie činov celého ľudstva. Morálka a ani právo nemôžu obísť túto problematiku, pretože bez uznania individuálnej slobody nemôžeme hovoriť o morálke a právnej zodpovednosti jednotlivca za svoje činy. V prípade, že ľudia nemajú slobodu a pracujú len z nutnosti, tak ich zodpovednosť za svoje správanie nemá zmysel. Nebolo to náhodou, čo nemecký filozof Ernst Kaselrer hodnotil slovo „sloboda“ ako jedno z najviac zahmlievanych a dvojzmyselných slov. A to nielen vo filozofii, ale aj v politike. Vo filozofii sa slovo „sloboda“ spravidla berie ako opozitum k slovu „nevyhnutnosť“, a v etike k slovu „zodpovednosť“ (Kaselrer Ernst, 2011).

V každej dobe sa slovo sloboda stáva problémom, ktorý je riešený rôznymi spôsobmi, častokrát s protichodným významom. A to v závislosti od charakteru spoločenských vzťahov na úrovni rozvoja výrobných síl, potrieb ľudstva a historických problémov. Filozofia ľudskej slobody bola vždy predmetom skúmania rôznych filozofov,

akými boli napr. Kant a Hegel, Schopenhauer a Nietzsche, Sartre a Jaspers, Berdyaev a Solovjov, Camus a Kierkegaard. Rozsah chápania slobody je veľmi široký, či už od zákazu samotnej možnosti voľby, alebo až úplnú slobodu v modernej civilizovanej spoločnosti. Napríklad Schopenhauer chápal slobodu negatívne. Podstatou slobody ako konceptu je podľa neho poukazovanie na prekážky, ktoré bránia ľuďom si to uvedomiť samým. To znamená, že o slobode sa hovorí ako o prekonávaní ťažkostí. Jednoducho, kde zmizla prekážka, tam sa zrodila sloboda. Vzniká vždy ako odmietnutie niečoho, istej prekážky. Je nemožné definovať slobodu prostredníctvom seba samého, pretože je potrebné poukázať na iné vonkajšie faktory, ktorými možno pochopiť tento koncept (Schopenhauer, 2005).

Nietzsche a Kierkegaard upozornili na skutočnosť, že väčšina ľudí nie je schopná na samostatné konanie. Radšej sa riadia normami, zákonmi alebo príkazmi. Neochota človeka sa slobodne rozhodovať je jedným z filozofických objavov. Sloboda nie je pre väčšinu ľudí. A tu je paradox, ktorý hovorí, že človek bude súhlasiť s dobrovoľným zotročovaním. V skutočnosti to aj tak je. Väčšina ľudí bude radšej zotročená než by mala samostatne rozmýšľať a zmeniť svoj osud. Sloboda nie je zadarmo a treba si ju vybojovať a zaslúžiť. Častokrát sa stávame otrokmi myšlienok, nálad a priání iných ľudí. Inými slovami, uprednostňujeme vernosť iným ľuďom na úkor straty slobody (Nietzsche, 1997).

Neskôr na túto formálnu závislosť človeka od spoločnosti upriamili svoju pozornosť realisti. Ako by to ani nebolo, tak Goethe písal, že sloboda je zvláštna vec. Každý ju môže ľahko získať, pokiaľ sa vie obmedziť a nájsť samého seba. A načo nám je prebytok slobody, ktorú nie sme schopný využiť? Podľa A. Camusa, ľudská existencia skončí smrťou a dá mysliacemu človeku šancu objaviť „absurdnosti“ jeho existencie. Táto pravda však musí prebudiť v srdci odvahu, dôstojnosť a túžbu pokračovať v živote proti celosvetovému „chaosu“. Camus to považoval za „absurdnú slobodu“. Podľa neho rebel vidí svoje hranice, ale zatvára oči k absurdnostiam a hľadá ten najjednoduchší spôsob ako bojovať so svojimi vlastnými stenami okolo neho. Bez toho, aby sa na svoj život pýtal nejakými otázkami, vždy prijme dôvod príčiny bez toho, aby sa snažil vidieť naše steny. Potom Camus hovorí o skoku. Od absurdnej osoby sa vyžaduje, aby urobila niečo úplne iné, čo sa dá nazvať skokom. V odpovedi môže len povedať, že dobre nechápe požiadavku, že to nie je zrejmé. Chce robiť len to, čo chápe. Osoba je presvedčená, že je to pýcha a nerozumenie samotnému konceptu „hriechu“. Cíti sa nevinne. Skok je koncept, ktorý znamená akýkoľvek odklon od problému, ignorovanie konfliktu. Problém nás vedie k premýšľaniu o absencii slobody. Absurdnosť nám ponúka nasledujúcu alternatívu: buď nie

sme slobodní alebo sme úplne slobodní. Jediná sloboda, ktorá je k dispozícii pre moju myseľ a srdce, je sloboda rozumu a konania. A smrť je jediná realita (Camus, 2016).

Ak zhrnieme rôzne aspekty slobody, môžeme povedať, že základné sily človeka mu dávajú všetky potrebné subjektívne možnosti byť slobodným. To znamená konať vo svete podľa vlastného uváženia. Sila umožňuje človeku využiť jeho kontrolu nad samým sebou a okolitým svetom, vyčnievajúc z tohto sveta a rozširujúc svoje vlastné aktivity. V tejto funkcii majú pôvod všetky triumfy a ľudské tragédie v histórii ľudstva.

2.2. Sloboda ako hodnota a právo ako forma slobody

Dlhá história výskumu slobody a zotročenia, práva na slobodu, pozná veľa prístupov k riešeniu tohto problému. Sloboda so všetkou predpokladanou jednoduchosťou a ľahkosťou vnímania je predmetom, ktorému je ťažké porozumieť, najmä pre stelesnenie foriem, noriem, inštitúcií, postupov a postojov ľudí. Myšlienka slobody, podľa známych filozofov ako Charles Montesquieu, George Hegel, Mykola Berdyaev je mnohoraká, t.j. vytvára spleť mnohých nedorozumení. Preto musíte najprv určiť, v akom zmysle môžete toto slovo pochopiť, počnúc najjednoduchším a dostupným spôsobom pre poznanie významov.

V prvom rade je potrebné oddeliť právnu slobodu od skutočnej slobody. Právna sloboda je povolenie vykonávať určité činnosti bez toho, aby sme sa museli obávať, či zodpovedá toto povolenie reálnym možnostiam. To znamená, že právna definícia zostáva formálna, pričom sa vzdávajú skutočných podmienok na jej vykonávanie. Skutočná sloboda je obmedzená na schopnosť robiť a vybrať si to, čo chcete. Táto definícia znamená potrebu zvážiť prostriedky potrebné na realizáciu slobody a najmä vôľu používať naše telo a veci, ktoré sú v našej moci. Zvyčajne sa verí, že ak má človek slobodu voľby, potom sa sloboda nazýva na jednej strane skutočnosťou a na druhej strane nepredvídateľnosťou toho, čo si zvolí. Čím viac má človek na výber, tým je viac slobodný. Ale filozofi hovoria niečo úplne iné.

Ruský filozof Nicholas Berdyaev písal, že definícia slobody ako voľby, je tiež formálnou definíciou slobody. Toto je len jeden z momentov slobody. Právna sloboda sa prejavuje nie vtedy, keď si človek musí vybrať, ale keď sa rozhodne. Odtiaľ prichádzame k novej definícii slobody, skutočnej slobody. Sloboda je vnútorná a tvorivá energia človeka. Prostredníctvom seba môže človek vymyslieť úplne nové formy života, nový životný štýl spoločnosti a samozrejme sveta. Bolo by chybou pochopiť slobodu ako vnútornú. Sloboda je mimo kauzálneho vzťahu, to znamená, že sloboda nezahŕňa kauzálne vysvetlenie,

pretože je kauzálna (Berdyajev, 1989). Pre právo je dôležité, aby človek jasne reprezentoval mieru slobody, ktorá nenesie bremeno ničenia, zla a nespravodlivosti. Občianska spoločnosť a štát zase využívajú právne prostriedky ako poistné prostriedky, ktoré určujú hranice. Sloboda by nemala rozširovať vonkajšiu slobodu sociálnych subjektov, ktoré majú presné hranice. Vonkajšia sloboda zahŕňa hľadanie obmedzených prostriedkov, metód a foriem obmedzení. Ako taká môže byť presadzovaná nielen zákonným zákazom práva, ale aj faktom koexistencie mnohých jednotlivcov s ich sociálnymi právami a vôľou. Podľa Hegela, žiadny človek nemá predstavu o svojej vlastnej slobode, ak nemá predstavu o slobode druhých a o spoločenskom prepojení medzi sebou a ostatnými ľuďmi. Niektorí, ktorí majú jasnú predstavu o svojej slobode, nemajú jasnú predstavu o slobode iných a súvislosťami medzi týmito slobodami (Wilhelm, Hegel, 2015).

Po tretie, stojí za to poukázať na dva typy slobody a to na „sloboda od“ negatívna sloboda a „sloboda pre“ pozitívna sloboda. Prvý z nich pôsobí vo svete, v ktorom má jednotlivec určitú zónu výberu myšlienok a činov bez možnosti zakopnutia o hranicu a represie. „Sloboda od“ nie je samoúčelná, ale je podmienkou pre vlastný rozvoj. Neprechádzajte zo sveta k sebe, aby ste neboli marginalizovaní, ale aby ste postupovali od seba, vytvorili nové formy, ktoré sa prejavujú. „Sloboda pre“ alebo pozitívna sloboda umožňuje konať podľa vlastného systému hodnôt a cieľov. Druhá sloboda je životne dôležitejšia a plnšia. V určitých historických podmienkach, v ktorých majú ľudia značný stupeň „slobody od“, ho nejakým spôsobom odmietajú v prospech autoritárskej moci s cieľom zvýšiť možnosť dosiahnuť svoje vlastné ciele. Ide o druh teoreticky uskutočniteľnej náhrady, ktorá je prakticky uskutočniteľná. Keďže pozitívna sloboda má mimoriadny význam, takáto zmena sa zdá byť primeraná. Skutočné formy úniku zo slobody sú zriedkavé. Navyše, niekedy existujú pochybnosti o základnej možnosti nazývať takéto formy správania únikom, inými slovami, druhom strachu alebo slobody. Takéto správanie sa dá nazvať akýmsi únikom, ale možno ho definovať aj ako kompromis medzi hodnotami. Uvažujme, ako bola sloboda chápaná v rôznych epochách, v rôznych systémoch práva. V starovekej filozofii (Sokrates, Platón) hovoríme predovšetkým o slobode a osude, potom o slobode od politického despotizmu (Aristotle, Epicurus) a slobode ako dráme ľudskej existencie (Epikuristi, Stoici, Neoplatonizmus).

Starodávne právo poznávajúce pravý opak slobodného človeka ako otroka, bolo prekvapené pridaním slobody k skutočnému stavu a to z otroctva iných, podmienok skutočnej vôle druhých. Staroveké právo zároveň ukazuje, že sloboda, ktorá je skutočná, zostáva výsadou niektorých a nemôže určiť ľudskú podstatu v jej univerzálnosti. Preto

nemožno poprieť jednoznačný pokrok v slobode ľudí v prechode od starovekého k modernému zákonu, pretože ten je považovaný za spoločný vzťah človeka. Starodávne právo ukázalo obmedzené, ale konkrétne a skutočné vedomie slobody, keďže moderné právo, keď definuje slobodu ako univerzálnu hodnotu, priamo zahŕňa do tejto definície obmedzenie slobody. V súlade s rozšírenou definíciou, právo ako „tento súbor podmienok, v ktorých sa svojvoľnosť jednej osoby zhoduje so svojvoľnosťou inej osoby v zmysle všeobecného zákona slobody“.

V stredoveku kresťanská teológia spájala pohyb Ducha so slobodou. Duch je pohyb, ale ako spontánnosť a impulz. Ako súčasť kresťanskej doktríny, na strane Boha, najvyššiu ľudskú prirodzenosť prejavuje Ježiš Kristus, Boh, ktorý prijal ľudskú podobu; zo strany človeka - jeho „tvorivosť od seba“, vytvorenie „nového, čo ešte nebolo“. Kresťanská náuka obsahuje pozitívny koncept slobody. Ak by neexistoval Boží dar (sloboda), v dejinách ľudstva by neexistoval hriech.

V období renesancie a nasledujúceho obdobia bola sloboda chápaná ako nerušené prístupnenie osobnostných schopností. V prirodzených právnych pojmoch Nového veku bola sloboda považovaná za absolútnu hodnotu ako základ vedomostí a práva ako predpoklad všetkých prirodzených ľudských práv. Zdôraznil svoj neodcudziteľný charakter, jeho vlastnosť prvotnosti a bezpodmienečne patriaci jednotlivcovi.

V klasickej európskej filozofii, spolu s ospravedlnením slobody ako vlastnosti, foriem sveta (nerozširujúc sa o prvky), sa pozornosť sústredila na dva hlavné body tohto druhu definícií: chápanie slobody ako uznávanej potreby pre základ myslenia a poznania ľudskej schopnosti veriť v niečo a existovať; definícia slobody ako dýchania (pulzácie) samorozvoja človeka v dejinách, pôsobiaceho ako proces zmeny slobody.

Filozofi Spinoza, Leibniz, Kant, Hegel odvodili koncept slobody na pozadí rozdielu medzi vnútorným a vonkajším. Tento fenomén, nazývaný slobodný, obsahuje samotný základ, je to samo-kauzálny jav. A niečo, čo má základ za sebou - nie je slobodné, pretože spočíva v kauzálnom reťazci, to znamená, že má kauzálne odôvodnenie a dôvody na vysvetlenie. Je to v tomto zmysle, že veľkí filozofi povedali, že sloboda má dôvod len sama v sebe. V budúcnosti sa takýto prístup k slobode prejavuje predovšetkým vo filozofii I. Kanta a G. Hegla a ich nasledovníkov. Vymedzili právo prostredníctvom slobody spočiatku za predpokladu, že ľudská sloboda v zásade nemôže byť nekonečná a vyžaduje si rôzne právne formy jej implementácie. V súlade s týmto prístupom právo civilizovaného štátu nezasahuje do pravekého práva, iba načrtáva vonkajšie hranice priestoru sociálnej slobody.

Podstatou prirodzeného účelu slobody je, že sloboda nie je len všeobecne nejakým dobrom a taktiež jedným priestorom pre sebauspokojenie či milosrdným životom, ale aj priestorom činností, rozmiestnením nových ľudských príležitostí za účelom vlastného stvorenia v dejinách s prostriedkami, ktoré neposkytuje príroda. To znamená, že ľudia sú slobodní, pokiaľ ide o ich existenciálnu rovnosť a rovnosť ich slobody. Podľa názoru veľkých filozofov sa poslanie zákona o definícii a zachovávaní slobody neobmedzuje na jediné obmedzenia, ktoré sú na ňu kladené - spočíva v tom, že musia existovať správne právne formy a metódy, právny nástroj, ktorý definuje a poskytuje slobodu. Právo teda musí existovať ako „druhá povaha“ a v tejto funkcii spolu so všetkými ostatnými riadiť hru ľudskej slobody.

Vyplýva to z jednej z teoretických pozícií, ktoré sú rozhodujúce pre pochopenie právnych otázok, možno jedného z najvýznamnejších vo filozofii práva. Je to právo byť formou vytvorenou ľuďmi, logicky a historicky predurčenou na to, aby bola inštitúciou, ktorá má zefektívniť slobodu, pridať k nej istotu a bezpečnosť. Tým aj ľudský význam, skutočne ľudskú hodnotu. Zákon nie je len všeobecným meradlom alebo dokonca mierou, je to predovšetkým sloboda jednotlivca. Slobodní jednotlivci tvoria podstatu a obsah zákona. Tam, kde je odopieraná slobodná individualita, osobnosť, právna hodnota jednotlivca, tak neexistuje a nemôže byť zákon. Tak isto nemôžu existovať skutočné právne zákony a právne vzťahy v spoločnosti ako celku aj v špecifických oblastiach spoločenského a politického života. Výsledný zákon má rovnaké základy pre spoločnosť ako charakter, ako aj slobodu s rôznymi formami v individuálnom vedomí a v dejinách spoločnosti. Na záver zváženia tejto jednotky je potrebné vyvodiť tieto závery:

- Po prvé, pre ľudí vychovaných v lone európskej kultúry, je sloboda pôvodným výlučným právom, podstatou vedomia, sebačnou hodnotou, ktorá nevyžaduje zdôvodnenie.
- Po druhé, význam a hodnota slobody, závisí od štruktúry vedomia osoby vytvorenej prostredníctvom aktov vlastného rozvoja.
- Po tretie, sloboda je prostriedkom na realizáciu iných hodnôt a tovaru. Týmto spôsobom vykonáva inštrumentálnu funkciu. Vďaka nej ľudia vytvárajú materiálne a duchovné hodnoty.
- Po štvrté, právo funguje ako forma výkonu slobody, ako všeobecné opatrenie vôle jednotlivcov.

- Po piate, právna rovnosť znamená rovnosť v slobode, keď je sloboda zlučiteľná so slobodou iného.

2.3. Filozofia slobody ako spoločenského a osobného fenoménu

Sloboda je ľudský, sociálny fenomén. V prírode neexistuje žiadna materiálna realita slobody, ale platia len prírodné zákony. Vo voľnej prírode, kde nervová sústava, zmyselnosť a zmyslová reflexia fungujú na vyšších úrovniach rozvoja, existujú zákony, prirodzená nevyhnutnosť a prirodzená účelnosť, podľa ktorých sa živočíšny organizmus chová. Všetky jeho činy sú prirodzene účelné, čo je určené prirodzenou nevyhnutnosťou, zákonom jeho existencie, bez toho by jednoducho neexistoval. Samozrejme, rôzne prírodné faktory, fenomény, pôsobia na živočíšny organizmus, ktoré sú pre neho žiaduce aj nežiaduce. Jeho reakcia na nich je iná a to podľa jeho logickej požiadavky a nevyhnutnej snahy o sebazachovanie a zachovanie druhu.

Sloboda je jedným zo základných pojmov ľudskej existencie. Problém vôle už dlho priťahuje pozornosť vedcov, čo spôsobuje ostré kontroverzie a diskusie. Sloboda je jedným z ústredných pojmov psychológie. Táto schopnosť a schopnosť osoby konať v súlade so svojimi záujmami a cieľmi, byť sami sebou. To umožní človeku odolávať vonkajšej potrebe realizovať svoje vnútorné potenciálne sily a príležitosti. Sloboda by sa mala vnímať z psychologického hľadiska ako subjektívny pocit vnímaný jednotlivcom v kontexte takéhoto reťazca: sloboda voľby - sloboda rozhodovania - sloboda konania - sloboda tvorivosti a sebvýjadrenia. Stav, v ktorom človek nie je podriadený nátlaku subjektívnych túžob alebo iných, je často charakterizovaný ako stav „osobnej“ slobody. Niektorí učitelia vo všeobecnosti vzniesli problém slobodnej vôle k problému slobodnej voľby. Napríklad vo filozofii bola sloboda voľby tradične vnímaná ako skutočná oblasť slobody prejavu, ako jej praktické vyjadrenie. Vedec a výskumník V. James považoval hlavnú funkciu vôle rozhodnúť o akcii v prítomnosti súčasne dvoch alebo viacerých myšlienok pohybu. Prítomnosť konkurenčnej myšlienky je brzdená prechodom myšlienky hnutia do činnosti, takže opatrenia na realizáciu výberu myšlienok a rozhodovanie.

Will, ako voľbu jedného z viacerých motivácií alebo ako riešenie konfliktov, zvažovali G. Chelpanov (1926), F. Lersch (1956), V. Frankl (1990) a iní. L. Vygotsky spojil tieto pojmy so slobodou voľby: Najcharakteristickejšie čo môže byť pre zvládnutie vlastného správania je voľba, v ktorej existuje samotný dobrovoľný akt (Allahverdiv, 2012). Sloboda v európskej vedeckej tradícii je z väčšej časti považovaná za predpoklad pre seberealizáciu a harmonický rozvoj jednotlivca, ako absolútnu spoločenskú a

individuálnu hodnotu, subjekt subjektívnych túžob a očakávaní, cieľ intenzívneho hľadania. Sloboda sa výhodne interpretuje ako pozitívny význam a je pre jednotlivca považovaná za subjektívne žiaducu. Americký psychológ E. Fromm v tejto otázke sleduje trochu inú pozíciu. Vo svojej knihe „Útek z slobody“ poznamenáva, že pre mnohých ľudí má sloboda zápornú hodnotu. Preto ju odmietajú a dávajú ju autoritárskej vláde, ktorá im poskytuje bezpečnosť, znižuje bolesť osamelosti, vracia pocit osobnej hodnoty (Fromm, 2014).

Podľa Písma Svätého je sloboda v Bohu len absolútna. Sloboda tej istej vôle človeka ako úplne spontánny čin je jednoducho nemožná a ak sa niečo také stane, potom je to svojvoľná, nie pravá sloboda. Vo vzťahu k človeku a Božej pravde sú tiež objektívne údaje vo Svätom Písme a zákony prírody a spoločnosti, vytvorené Bohom, ale známe vedou; od osoby, ktorá nie je závislá, ale je od nás závislá, pretože sú stavom a prostredím jej existencie. Sloboda je mnohostranná, ale jej podstatou je - dostupnosť rôznych príležitostí a vo vzťahu k spoločnosti a osobnosti - vytváranie príležitostí pre skutočnú prosperitu tvorivých síl človeka a ľudstva. Je to proces aj ideál. Na základe tejto slobody sa vždy bude brať do úvahy: ako najväčšia hodnota jednotlivca, ktorá sa rovná hodnotám života; ako podmienka a výsledok historického pokroku a socializácie novej osoby; ako imanentný cieľ ľudstva.

Sloboda by mala nájsť skutočné vyjadrenie v praktickej činnosti alebo osobnosti spoločenskej triedy. Koniec koncov, nie náhodou je najväčšie nešťastie pre jednotlivca vždy považované za podriadenosť. Sloboda bez šťastia, poznamenal Feuerbach, ako slobodu, ktorá nie je zároveň oslobodená od prekonávania, samozrejme, zlého života, ale ponecháva sa v bezúhonnosti najnebezpečnejších živelných pohrôm života (Feuerbach, 1986).

Osobnosť najčastejšie definuje osobu v súhrne jej sociálnych, nadobudnutých vlastností. To znamená, že je prijatá do systému takých psychologických charakteristík, ktoré sú stabilné a určujú morálne činy osoby, ktorá je pre neho a pre ostatných nevyhnutná. Problematika osobnosti, ktorá úzko súvisí s problémom slobody, je základom teórie existencionalistov. Rozlišujú a oponujú slobode vnútorných a vonkajších, myšlienkových činností.

Predpokladom pre výkon vnútornej slobody je vonkajšia sloboda. Napríklad kategória slobody v kontexte politickej činnosti sa odráža v ústavných právach človeka a občana. Sloboda by mala byť definovaná tak, že má v určitej oblasti občianskeho života užší alebo širší rozsah. Keď hranice rozsahu dosiahnu kritickú úroveň, môžeme povedať o

nedostatku slobody a o osobnej slobode - dokonca aj o otroctve. A. Rastrigina chápe osobnú slobodu ako špecifickú ľudskú selektívnu a koordinovanú činnosť vedomia, vôle a morálnej osobnosti osoby v procese ich cieľavedomej a účelnej činnosti, ako príležitosť samostatne si vybrať, robiť rozhodnutia a realizovať ich v živote, ako aj schopnosti riadiť seba, sebaurčenie v medziach nevyhnutnosti v súlade s ich vlastnými záujmami, presvedčeniami, svedomím atď (Karavela, 2001).

Pochopenie pojmu „sloboda“ musí vždy súvisieť so situáciou jednotlivcov, nie celých skupín. Obsah pojmu sloboda sa vzťahuje len na vzťahy medzi konkrétnou osobou a inými ľuďmi. Koniec koncov, problém slobody neexistuje mimo spoločnosti. Existujú rôzne druhy slobody (ekonomickej, politickej, náboženskej, atď.) v závislosti od sfér života, ktoré sa jej týkajú. Základom všetkých ostatných foriem slobody je osobná sloboda. Každá sloboda je cenná, ale okrem toho, každá z nich - hoci v rôznej miere - slúži inému účelu. Pojem „ľudskej slobody“ je dnes v strede politického a duchovného života, miera úspechu - hlavné kritériá civilizácie a demokracie modernej spoločnosti a jej celkového kultúrneho rozvoja. Preto je dôležitý význam „konceptie slobody“ v kontexte politickej psychológie. Politická sloboda je prejavom občianskych práv, ktoré zabezpečujú normálny život jednotlivca. Politickú slobodu nemožno považovať len za prostriedok na realizáciu iných slobôd - ekonomických, ideologických atď. Politická sloboda funguje ako prostriedok sebahodnoty, pretože je ťažké civilizovanej spoločnosti bez všeobecného a rovného volebného práva. Potreba politického pohodlia, ktorú zabezpečuje demokracia, je neodcudziteľnou črtou mentality civilizovaného človeka. Politická sloboda je takým druhom slobody, ktorá znamená schopnosť osoby a spoločnosti konať v súlade s ich záujmami a účelom. Poskytuje uznanie za každú osobu, právo na slobodu prejavu, myslenia, vyznania, slobodu pokojného zhromažďovania sa, slobodu prijímať informácie a slobodu prejavu vo voľbách. Politická sloboda si vyžaduje tzv. občianske slobody - slová, odbory atď.

V súčasnej dobe, keď je rozvoj občianskej spoločnosti naliehavý problém vzdelávania autonómneho jedinca, ktorý je schopný samostatne sa podieľať na verejných záležitostiach, iniciatíva, nezávisle na dôstojnosti, že sloboda hodnotou nadovšetko. Sloboda je samozrejme ťažká, ale umožňuje osobné naplnenie, že človek nie je len to, čo bolo, ale to, čo chce, nie je náhodné, pretože vie, čo chce. ... kvôli slobode sa ľudia stali múdrejšími a zrelejšími. Vychádzajúci z psychologického aspektu tohto problému, zaujme predovšetkým vnútornú slobodu ako stav, účel a výsledok jednotlivca. Je definovaná najmä ako špecifická ľudská tvorivá činnosť jednotlivca, slobody a morálnych síl, ktoré

bojujú z dôvodov mobilizovaných uskutočňovať nezávislé voľby, rozhodovania a jej vykonávanie.

2.4. Sloboda, rovnosť, zodpovednosť.

Sloboda spolu s majetkom patrí k jedným z kľúčových pojmov, ktoré najjasnejšie vyjadrujú rozdiely medzi liberálnymi a konzervatívnymi, modernistickými ideológiami a spôsobmi vnímania a prežívania reality. Všeobecne platí, že v konzervatívnom slovníku slovo „sloboda“ a v jeho špecifickom význame znamená reakciu na slogan slobody hodenu revolucionárom. „Človek sa rodí slobodný, ale všade je v okovách“, napísal Rousseau, ktorý mal úlohu oslobodenia od feudálneho a náboženského útlaku. Následná politická nevyhnutnosť donútila konzervatívcov k rozvoju vlastného chápania slobody. Rozdiel medzi liberálnym a konzervatívnym poňatím slobody reprodukuje rovnaký rozdiel medzi abstraktnými a konkrétnymi skúsenosťami a spôsobmi myslenia, ktoré už boli považované za príklad majetku (Lucretius, 1947, s. 31).

V revolučnom liberalizme bola sloboda chápaná v ekonomickom, politickom, etickom a dokonca epistemologickom zmysle. V ekonomickom zmysle sloboda znamená odstránenie jednotlivých závislostí na štátnej moci a remeselných organizáciách, voľné súťaženie individuálnych záujmov, čo sa prejavuje ako prirodzený stav vecí. V politickom zmysle to bolo chápané ako právo jednotlivca konať z vlastnej vôle, čím sa obmedzila samotná existencia iných ľudí. Táto požiadavka sa dostala až na slobodu jednotlivca tak ďaleko, ako bolo uvedené francúzskou revolúciou a odopreté pracovníkom právo organizovať komunity a chrániť svoje vlastné záujmy. V podstate sloboda mala pomocné kritériá, aby používanie týchto práv a slobôd bolo pôvodne napísané vo francúzskom revolučnom dokumente „Deklarácia práv človeka“.

Sloboda bola považovaná za nevyhnutnú kvôli inhibícii akejkol'vek možnosti rozvoja privilégií vyšších tried, svojvoľnej kontroly štátu nad pohybom subjektov, obmedzovaním obchodu, potláčaním mestských slobôd, duchovného útlaku cirkvi a podobne. Je známe, že tieto inštitúcie pred francúzskou revolúciou stratili základ pre svoju existenciu a boli vnímané ako pozostatky. Na tomto pozadí existoval ideál bez obmedzenia čistej osobnej slobody, o ktorej sa predpokladalo, že je v súlade s prirodzenými požiadavkami mysle a prirodzeného stavu vecí. Túžba po slobode prevzala skutočnosť prirodzenej rovnosti jednotlivcov a všetky faktické nerovnosti boli považované za umelé, spôsobené nespravodlivým vplyvom sociálnych inštitúcií. Stačí sa zbaviť týchto inštitúcií, pretože človek sa prejaví v celej veľkosti svojej duchovnej a fyzickej sile. Bude to fyzická

osoba bez obmedzenia umelého prostredia. Pod prirodzeným nerešpektovaním generála, teda abstraktného človeka, akoby bol obsiahnutý v akejkoľvek empirickej osobnosti, ako jadro v škrupine orecha. Oslobodenie od inštitúcií je dôsledkom, ktorý prináša svetlo univerzálnej osoby.

Práve v tomto zmysle sa sloboda prejavuje logicky v súvislosti s rovnosťou. Človek sa stáva slobodným, ak je zbavený útlaku archaických sociálnych inštitúcií a ich kultúry vplyvov. Zároveň je však zredukovaný na "najmenšieho spoločného menovateľa", a teda osobu všeobecne, ktorá sa rovná akejkoľvek inej osobe. Rovnosť je zabezpečená slobodou, sloboda je zabezpečená dosiahnutím rovnosti. Existovala skutočná nerovnosť ľudí. Dosiahnutie slobody by okamžite vyvolalo nový tlak - hlúpy, inteligentný, slabý, silný a tak ďalej. Taký pocit bol dokonca v radikálnych revolucionároch.

Sloboda a zodpovednosť sú dve strany jednej mince. Toto sú dva pojmy, ktoré sú úzko prepojené. Sloboda a zodpovednosť predstavujú dve strany jednej celej vedomej ľudskej činnosti. Sloboda vytvára zodpovednosť a tá vysielala slobodu. Čím viac je slobody, tým väčšia je zodpovednosť. V systéme sociálnych vzťahov je ľudská sloboda priamo spojená s jej právami, povinnosťami a zodpovednosťou. Stupeň riadneho výkonu a formovanie toho vlastného závisí od stupňa povahy slobody a objektívnych podmienok. Inými slovami, povaha správneho zriadenia je určená vzťahom objektívnych a subjektívnych faktorov.

Medzi objektívne faktory patrí aj komplex obmedzení slobodných ľudských činov, ktoré sú, ako sme už uviedli, spoločnou činnosťou všetkých hlavných druhov sociálnej potreby, tzv. holistickej potreby, subjektívnych, situačných, ale aj historických potrieb. Subjektívne faktory sú určené vlastnosťami jednotlivca, vedomosťami, skúsenosťami, mentálnou náladou, tvorivými schopnosťami, stupňom aktivít či stupňom pochopenia. Prostredníctvom povedomia, tým čo sa deje, je jeho úlohou a zmyslom odhaľovanie toho, čo nazývame zodpovednosťou.

Fenomén zodpovednosti, ako správne poznamenal L. S. Mamut, je výskumníkmi interpretovaný nejednoznačne, ale možno si všimnúť súhlas väčšiny výskumníkov s tým, že existuje niekoľko typov zodpovednosti a to historická, sociálna, politická, právna, morálna, atď. Neexistuje žiadny spor o tom, že zodpovednosť sa delí na individuálnu a kolektívnu. V časovom rozmedzí fenoménu zodpovednosti rozlišujeme jeho perspektívny aspekt a aspekt retrospektívy (Malakhov, 2002).

Sloboda je pre osobu príležitosťou urobiť niečo na základe svojich vlastných záujmov a túžob. V rámci sociálnych vzťahov, však osoba ako biosociálna bytosť nemôže

v apriori konať výlučne na základe svojich vlastných úvah, keďže existujú určité sociálne normy. Preto v sociológii sloboda nie je chápaná ako sloboda konania, ale skôr ako sloboda voľby požadovaného správania. V širšom zmysle slova je zodpovednosť trpezlivo hodnotiť svoje činy a ich dôsledky a ak je potrebné, schopnosť odpovedať na slová alebo činy. Zodpovednosť možno charakterizovať ako prostriedok sebakontroly. Zodpovednosť existuje v nasledujúcich typoch:

- Právna- zodpovednosť pred zákonom – formálne, oficiálne, sociálne normy;
- Morálna zodpovednosť na strane morálnych noriem, ktorá je založená na osobných hodnotách;
- Spoločenská zodpovednosť v rámci sociálnych vzťahov vo všeobecnosti.

Ak sa človek vyvíja v spoločnosti, zvyšuje sa miera jeho zodpovednosti a s postupom času aj nevyhnutnosť. Individuálna zodpovednosť je odpoveď na spáchaný čin. Vo všetkých etnických a právnych štúdiách sa problém zodpovednosti zvažuje v súvislosti s filozofickým problémom slobody. Treba tiež poznamenať, že problém zodpovednosti sa stáva konkrétny a rieši sa na základe analýzy ľudskej slobody v daných historických podmienkach. V skutočnosti sa človek stáva zodpovedným v medziach nevyhnutnosti a plní nevyhnutnosť svojej slobodnej voľby prostriedkov a činov. Povaha zodpovednosti je historicky určená špecifickými typmi objektívnych a subjektívnych faktorov a formami ich prepojenia.

3 Výsledky výskumu medzi občanmi troch vybraných krajín

3.1. Poznanie, protiklad šťastia a slobody

Človeku je daný život. Každý si môže vybrať ako bude žiť, bez ohľadu na to, či si uvedomuje, že má právo výberu alebo sa môže stať súčasťou zodpovednosti iných ľudí. Toto je krása života, spravodlivosti a spôsobu poznania človeka. Ľudia chcú, aby život priniesol radosť a šťastie. Pre mnohých je to hlavná priorita. Šťastie nemôže byť dočasné, môže to byť emocionálny výbuch, uvoľňovanie hormónov alebo endorfínov, ktoré prinášajú stav eufórie. Po eufórii prichádza stav prázdnoty a sklamaní, no šťastie je neustále. Skutočné šťastie možno nájsť len v rámci seba a hlavne v súlade so svojou dušou.

Šťastie je v podstate jediná vec, ktorá láka človeka, núti ho ráno vstať z postele, ísť zarábať a míňať peniaze, komunikovať so svojimi blízkymi, aktívne tráviť svoj voľný čas a ísť opäť spať, aby sa všetko mohlo na druhý deň zopakovať. Toto je dualita hmotného sveta, šťastie je vyvážené utrpením jedného alebo druhého druhu. Nemôžete si vybrať jednu stranu mince, ak si vyberiete jednu, dostanete aj druhú, pretože všade by mala byť rovnováha. Človek, ktorý je identifikovaný s telom, sa považuje za kúsok tela a nič viac, nemôže nájsť cestu z tejto „čierno-bielej zebry“ potešenia a utrpenia, je nútený donekonečna hľadať šťastie vo fyzickom svete, ktoré by nevedlo k pokániu. Nakoniec si jednotliviec uvedomuje, že v tomto svete neexistuje skutočné šťastie. Keď predpokladáme, že identifikácia s telom je chybná, potom hľadanie šťastia zmení svoj vektor od hmotného sveta k duchovnému, či vnútornému. Začneme sa pozerať dovnútra a iba tam sa nachádza skutočná sloboda a skutočné šťastie (Toftul, 2005).

Šťastie je v podstate vlastnosť všetkého naraz „tota simul possessio“. Človek sa necíti šťastný, až kým všetko o čo sa snaží nebude úplne a nenávratne len jeho „perfecta possessio“. Iba úplné privlastnenie celku všetkého dáva človeku pocit pravosti a spoľahlivosti, bez ktorej je šťastie nemožné. Ak sú dobré veci priradené iba podmienčne, či čiastočne, ak je naša kombinácia s nimi iba vonkajšia, vtedy sa stávajú cudzie, a to šťastie je len ilúzia. S cieľom šťastia musí človek rásť do hĺbín svojho bytia. Na ceste k potešeniu, chce človek dostať všetko hneď.

Sloboda je základom života. Ľudia sú pripravení obetovať veľmi veľa kvôli pocitu slobody. Človek sa o ňu neustále usiluje, kladie si nové ciele, dosahuje ich a žiadna radosť, či šťastie nemusí prísť. Podľa Epictetusa vedie k slobode iba jedna cesta, a to opovrhovanie tým, čo nie je závislé od nás. Sloboda je vtedy, keď problémy neovplyvňujú našu vnútornú ľahkosť a radosť a tiež, keď sa môžeme vnútorne smiať nad akýmkoľvek

problémom. Sloboda je život! Všetky ľudské činy, tak či onak sú zamerané na získanie šťastia a slobody (Epictetus, 2018).

Človek sa stáva na ceste poznania sám sebou, snaží sa pochopiť jeho pravú, nehmotnú povahu, ktorá je skutočnou slobodou a šťastím. Na ceste sebapoznania si človek skôr alebo neskôr uvedomuje klamstvo, identifikácie s telom a neskôr táto ilúzia už nemá nad ním autoritu. Je to tak, ako by sme celý život niesli ťažký batoh a zrazu si uvedomili, že to nie je súčasťou tela a navyše bol plný odpadkov, ktoré nikdy nebudeme potrebovať. Je to odpad, ktorým nás naplnili od detstva naši rodičia, pedagógovia, učitelia, masmédiá. Toto sú falošné presvedčenia založené na myšlienke „ja som telo“. Existuje veľa spôsobov na sebapoznávanie a každý človek si môže vybrať presne to, čo je pre neho v súčasnosti najvýhodnejšie. Musíte študovať a skúšať. Vo vonkajšom prostredí sa nič nemusí zmeniť, ale vo vnútri sa budete cítiť trochu pokojnejší, slobodnejší a šťastnejší.

Je možné, že sloboda a šťastie sú v podstate rovnaké, ale vyjadrené v dvoch formách. Preto medzi nimi neexistuje podstatný rozpor. Boh je úplne slobodný a absolútne šťastný. Aj človek, stvorený na Boží obraz, na jednej strane chráni svoju slobodu a na strane druhej, za pomoci všetkých druhov spôsobov a úsilia sa snaží vyliezť na vrchol šťastia. Veľký inkvizítor vo svojom prejave neustále zdôrazňuje, že nič a nikdy nebolo pre ľudí a pre ľudskú spoločnosť netolerovateľnejšie ako práve sloboda a šťastie (Dostojevski, 1879).

3.2. Chápanie šťastia a slobody očami občanov Slovenskej republiky, Ukrajiny, Spojených štátov amerických

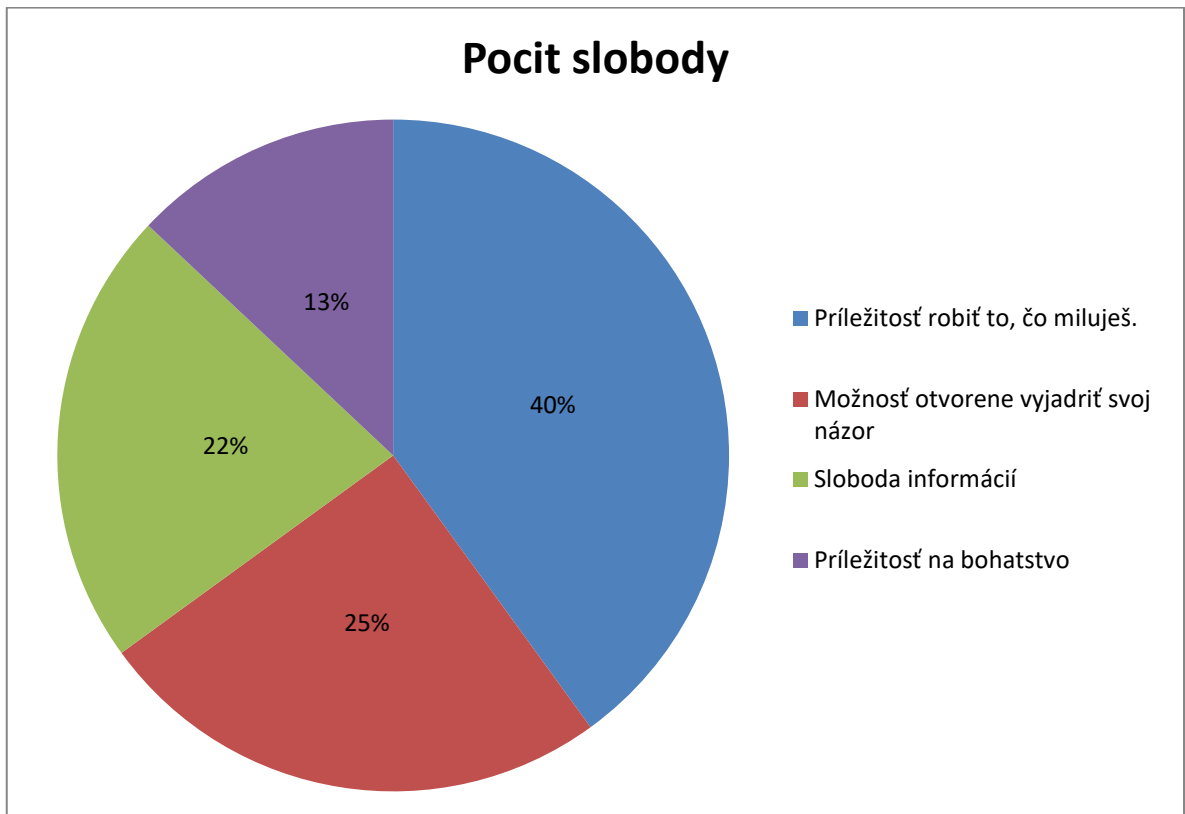
Výskum o pociť slobody občanov Slovenska a Ukrajiny

Sloboda, nezávislosť, vôľa patria medzi požadované stavy a vysnívané pocity. Dieťa chce byť po prvýkrát vo svojom živote nezávislé, keď pustí ruku dospelého a slávnostne vyhlási: „Ja sám“. Potom je potrebné mať vlastný názor, neskôr aj finančnú nezávislosť. Takto sa vyvíja osobnosť. Štát je tiež živým organizmom, ktorý prechádza podobnými štádiami vývoja. Byť slobodný je chápať slobodu a potom konať. Sloboda je schopnosť osoby konať v súlade s vlastnými túžbami, záujmami, cieľmi založenými na poznaní objektívnej reality. Sloboda je možnosť výberu variantov udalostí. Nedostatok voľby sa rovná nedostatku slobody.

Celý prieskum o pociť slobody občanov Slovenska a Ukrajiny sa týkal 500 respondentov vo veku od 18 do 60 rokov. Výsledky prieskumu hovoria, že 40% respondentov povedalo, že v roku 2019 je pocit slobody pre občanov Slovenska

príležitosťou robiť to, čo milujú. Na druhom mieste bola definícia slobody, ako možnosť otvorene vyjadriť svoj názor. To si dnes myslí 25% obyvateľov Slovenska. Slobodu informácií si zvolilo 22 % respondentov. Slobodu, ako príležitosť na bohatstvo uviedlo 13 % respondentov. Prieskum sa týkal respondentov žijúcich na území Slovenska.

Graf 1 Pociť slobody

Zdroj: vlastné spracovanie

Existuje sloboda prejavu na Ukrajine?

V skutočnosti, Ukrajinci uznávajú, že situácia so slobodou prejavu je alarmujúca. Vďaka tomu, že na Ukrajine existuje veľa médií, existujú ľudia, ktorí sústavne kritizujú vládu. Ohrozená sloboda prejavu a porušovanie práv novinárov má veľký vplyv na optimizmus u občanov. Z výskumu vyplýva, že 55 % občanov Ukrajiny verí, že majú slobodu prejavu. Ďalej u prieskumu vyplýva, že až 34,6 % občanov verí, že ho majú čiastočne alebo vôbec nemajú. Je to veľmi veľký počet obyvateľov. Takže čísla ukazujú, že aj vládne agentúry a mediálne organizácie majú ešte veľa práce na zmene tohto postoja. Vyhodnocované boli názory dospelých ľudí vo veku od 18 do 60 rokov na území Ukrajiny.

Tab. 1 Sloboda prejavu

Existuje sloboda prejavu na Ukrajine?	2019 %	Existuje	55,0 %
Áno, v plnom rozsahu	13.7	Neexistuje	34,6 %
Vo väčšine prípadov - existuje	41.3	Tažko povedať	10,4 %
Vo väčšine prípadov - neexistuje	21.5	<i>Zdroj: vlastné spracovanie</i>	
Neexistuje vôbec	13.1		
Ťažko povedať	10.4		

Ako by mal vyzerat' slobodný človek? (odpovede žiakov základnej školy 6 - 15 rokov)

Deti nevedeli vyjadriť vnímanie slobody slovom, bolo pre nich jednoduchšie vyjadriť sa kresbou. „Každý občan má právo na slobodu!“ (Nikola, 12 rokov)

„Verím, že slobodná osoba by nemala byť zamknutá v sebe. Musí byť otvorená v živote aj v spoločnosti. Nakreslil som tento obraz, pretože si myslím, že ľudia v prírode sú viac spájaní so svojimi životmi.“ (Marko, 9 rokov)

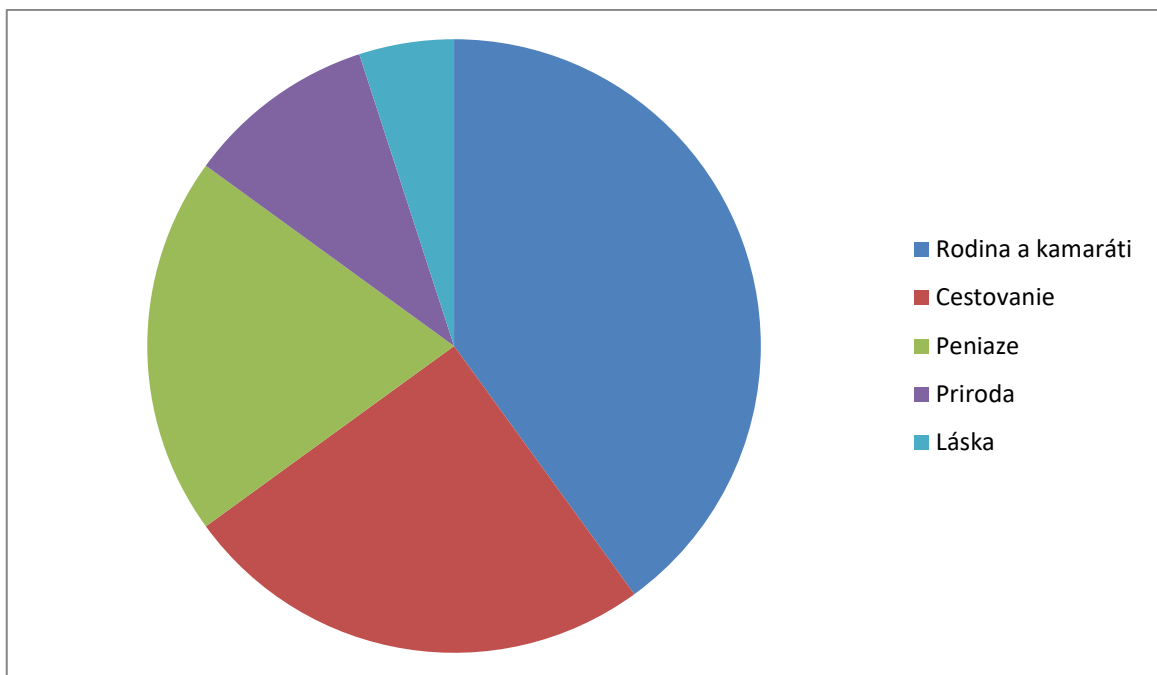
„Chcem, aby bol náš svet milý. Tak si predstavujem slobodného človeka.“
(Lukaš, 10 rokov)

„Každý má právo na slobodu. Táto osoba je tiež veľmi šťastná v súvislosti so slobodou. Verím však, že sloboda pre človeka je veľmi cenná, ale nie pre každého. Každý si predstavuje slobodu rôznymi spôsobmi. A takto si to predstavujem ja.“

Čo je to šťastie? Ako sa stať šťastným? Čo robí človeka šťastným? Každý človek má nejaký iný druh chápania tohto stavu šťastia, napríklad prítomnosť rodiny, detí, svojho partnera, kariéry, obľúbeného zamestnania, peňazí, moci alebo niečoho iného. Výskum o „pocite šťastia“ bol urobený v štáte Maryland, Spojené štáty americké v lete roku 2018. Prieskum sa týkal 254 respondentov vo veku 20-45 rokov. Na otázku: „Ktoré veci vás robia šťastnými?“ odpovedalo 40 % občanov, že práve rodina a kamaráti; cestovanie uviedlo 25 % respondentov; peniaze povedalo 20 % respondentov; prírodu len 10 % opýtaných a 5 % respondentov uviedlo, ako svoje šťastie lásku.

Graf 1 Pocit šťastia

Čo znamená pre vás pojem šťastie?

Zo všetkých odpovedí sme vybrali 12 najlepších odpovedí a rozdelili ich do vekových skupín. Tak isto, pre respondentov bolo lepšie napísať o svojich názoroch a nakresliť obrázky na papier.

Veková kategória

20-25 rokov (35%). Príloha A

„Príroda, zvieratá, láska, slnko.“

„Cestovanie - poznávanie rôznych kultúr, vytváranie nových priateľstiev.“

„Oddychovať niekde v prírode s ľuďmi, ktorí pre mňa niečo znamenajú.“

25-30 rokov (15%). Príloha B

„Šťastie pre mňa znamená byť schopná robiť to, čo chcem s ľuďmi, ktorých milujem a o ktorých sa starám.“ (Teri, 30 rokov)

„Byť s milovanou osobou a robiť to, čo najviac milujem.“

30-35 rokov (15%). Príloha C

„Úspech v práci aj doma.“ (Nicol, 35 rokov)

„Šťastie znamená mať niečo bez toho, aby ste sa skutočne snažili.“ (Nati, 34 rokov)

35-40 rokov (25%). Príloha D

„Keď moje deti idú na dovolenku s rodinou navštevujúcimi ostatných.“ (Max, 38 rokov)

„Môžem povedať, že moja dcéra má robí najšťastnejšou. Ona má takú dobrú povahu a je najlepšiou kombináciou môjho manžela aj mňa.“ (Melisa, 36 rokov)

„Moje deti ma robia šťastným.“

„Byť s milovanou osobou a robiť to, čo najviac milujete.“

40-45 rokov (10%). Príloha E

„Peniaze, rodina, klienti, šport.“

„Byť dobrým poskytovateľom, ktorý pomáha ostatným dosiahnuť cieľ.“ (Kristián, 40 rokov)

„Hoci šťastie je pre každého iné, môže v nás spôsobovať úplne rovnaký pocit. Preto verte vo svoje šťastie a ono k vám určite príde!“

ZÁVER

Šťastie. Slovo, ktoré je skloňované snáď niekoľkokrát denne každým z nás, a pritom len málokedy sa zamýšľame nad tým, čo vlastne znamená. Pod týmto pojmom si môže každý predstavovať úplne niečo odlišné. Pre niekoho je šťastím zdravie, pre niekoho rodina, pre niekoho kariérny úspech. A sú aj ľudia, ktorí by nevedeli definovať, čo ich vlastne naplňa šťastím. Každý z nás má iný rebríček hodnôt a je ovplyvňovaný ako výchovou, tak i prostredím, v ktorom vyrastá a tiež vzdelaním.

Z pojmu šťastie sa stala veľmi obľúbená téma aj pre filozofiu a pre všetkých známych filozofov z minulosti i súčasnosti. Šťastiu ako jednému z problémov filozofie som sa venovala v prvej kapitole tejto bakalárskej práce. Význam tohto jednoduchého slova je rôznorodý ako medzi jednotlivcami, tak aj v jednotlivých filozofických teóriách. Snažila som sa priblížiť etymológii slova šťastie a tiež aj jeho výklad v jednotlivých filozofických teóriách tak, aby si aj čitateľ práce, ktorý nemá hlbšie filozofické vzdelanie, vedel vytvoriť obraz o zložitosti vysvetliť na prvý pohľad tak jednoduchý pojem.

V druhej kapitole mojej bakalárskej práce som sa zaoberala filozofickým chápaním pojmu sloboda. Sloboda je niečím, čo by chcel dosiahnuť každý mysliaci tvor. Rôzne filozofické smery si slobodu vykladajú odlišne, ale po ich preskúmaní človek dospeje k záveru, že aj keď na prvý pohľad znejú teórie odlišne, ich podstata je takmer totožná. Či už to berieme z poňatia osobnej slobody, politickej slobody, slobody slova, slobody sa rozhodovať alebo dokonca slobody byť šťastným. Tu sa nám šťastie a sloboda opäť prepájajú a pri hlbšom zamyslení si uvedomíme, že sú úzko späté. Veď nemožno byť šťastným, ak nie sme slobodný a nemôžeme byť naozaj slobodný, ak nie sme šťastný. Po prečítaní tejto kapitoly by sme mali byť schopní chápať slobodu ako podmienku sebarealizácie osobnosti. Pri tom si však aj uvedomiť, že so slobodou je úzko spätá aj určitá miera zodpovednosti.

Cieľom mojej bakalárskej práce bolo hľadať odpovede na otázku zmyslu života a prítomnosti šťastia a slobody v ňom. Ďalej tiež analyzovať myšlienky sebarealizácie človeka ako spôsobu dosiahnutia skutočného šťastia a slobody vychádzajúceho z filozofického aspektu. Potrebné je skúmať šťastie, analyzovať slobodu a rozpoznať ich prepojenie. Urobila som výskumy medzi občanmi troch krajín a to zo Slovenska, Ukrajiny a USA, ktoré ma dosť prekvapili. Pre takmer polovicu slovenských občanov je sloboda robiť to, čo majú radi a pre štvrtinu občanov znamená sloboda môcť otvorene vyjadriť svoj názor. Pre niektorých znamená sloboda dostupnosť informácií alebo aj príležitosť na

bohatstvo. Je celkom zaujímavé sledovať, aké rôznorodé výsledky priniesol výskum v jednej krajine. Na Ukrajine som skúmala niečo iné. Tam ma zaujímalo skôr to, či tam vôbec existuje sloboda prejavu. Iba 13 percent opýtaných sa jasne vyjadrilo, že ju pociťujú. Ďalších 41 percent verí, že sloboda prejavu vo väčšine prípadov existuje. Ak dáme tieto dve možnosti dokopy, tak je to vyše polovica opýtaných, čo nie je veľmi veľa. Na túto krajinu je to však zrejme dostatok. Spojené štáty americké ma zaujali svojím „menom“. O USA sa často hovorí, a preto som aj ja chcela vedieť, či sú americkí obyvatelia šťastní, resp. čo pre nich znamená šťastie, čo ich robí šťastnými. V každej vekovej kategórii prišla iná odpoveď, ale celkovo zvíťazila rodina a kamaráti. Ak sa však pozrieme na jednotlivé odpovede, nájdeme tam aj také, ktoré hovoria o schopnosti robiť čo chceme. A tým sa opäť ukazuje prepojenie so slobodou. Komparácia iba sa týkala problematiky jednej vekovej kategórii v konkrétnom štate. Chcela by som aj naďalej pokračovať rozvíjať túto tému a urobiť porovnávacie výskumy medzi jednotlivými krajinami.

Fenomén šťastia a slobody je často hlavným leitmotívom celého filozofického, politického, morálneho či iného právneho systému myslenia. Proces sebapoznania a snaha o súlad so sebou pomáha nájsť zmysel života a prítomnosti šťastia s slobody v ňom. Sloboda a šťastie predstavujú dve strany jednej celej vedomej ľudskej činnosti.

Je samozrejmé, že takto obsiahla téma nemôže byť celá vyčerpaná v tak malom rozsahu, aký poskytuje táto práca. Mojou snahou bolo najmä v krátkosti priblížiť čitateľovi problematiku rozoberanú v tejto práci.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

ALLAHVERDOV, V. M., - BEZNOSOV, S. P. 2012. *Bogdanov*. Vydavateľstvo Prospectus, 2012. ISBN: 978-5-392-03199-3.

ALÍRE, S. B. 2015. *Aristotle and Dante Discover the Secrets of the Universe*. Vydavateľstvo Coobook, 364 s. ISBN 978-80-7544-005-1.

ARISTOTELES, 2006. *Politika*, 304 s. ISBN 80-71498-39-4.

ARISTOTELES, 2009. *Etika Níkomachova - kapesní vydání*, 305 s. ISBN 80-86027-29-5.

ARISTOTELES, 2011. *Eudemean Ethics: Oxford world's classics*, 240 s. ISBN 01-99586-43-8.

BAKHTIN, M. M., 2000. Autor a hrdina. K filozofickým základom humanitných vied, 336s. ISBN 5-267-00272-0

BERDYAEV, N. A., 1989. *Filozofia slobody, Význam kreativity*. Moskva: Pravda, 607 s. ISBN 978-5-8291-1669-9.

BERLÍN, I., 1994. *Štyri eseje o slobode: monografia*. Preklad. z angličtiny O. Kovalenko. London: Fundamentals, 271 str. ISBN 1-870128-13-3.

BOROVSKY, Y.M., 1947. *Obraz Epicurus v Lucretii // Lucretius*. O prírode: V 3 t. 421 s. ISBN 978-5-86007-618-1.

CAMUS, A., 1990. *Tvorivosť a sloboda*. Moskva: Vydavateľstvo Rainbow, ISBN 5-0500-2551-6.

CAMUS, A., 2016. *Cudzinec*. Vydavateľstvo Agora, 167 s. ISBN 97880-969-3946-6.

DARIO, F. – ANTISERI, M., 2002. *História západoeurópskej filozofie*: 4 t. 210 s. ISBN 88-350-7271-9.

DERATANI, N. F. – TIMOFEEVA, N. A. 1965. *Grécka literatúra*. Vydavateľstvo Osvietenie. ISBN 5-7871-0222-3.

DOSTOJEVSKI, F. M., 1879. *The Grand Inquisitor*, 28 s. ISBN 9-78539-2050-81-9.

- EPICTETUS, 2018. *How to Be Fre.:* Princeton University Press, 232 s. ISBN (EAN) 97-8069-117771-7.
- FESTUGIERE, A. J., 1984. *Global Perspectives in History and Politics*, 186 s. ISBN 97-812-58047-65-8
- FEUERBACH, L. A. 1986. *Principles of the Philosophy of the Future* (Hackett Classics) Vydavateľstvo: Hackett Publishing Company, Inc. ISBN 91-51-4527-8.
- FROMM, E. 2014. *Strach ze svobody*. Vydavateľstvo: Portál. ISBN 97-880262-0615-6.
- GAIDENKO, P. P., 1990. *Paradoxy slobody v doktríne Fichte: monografia*, M : Veda. 127 s. ISBN 5-02-008049-7.
- HOLBACH, Paul Heinrich Dietrich von. *Zdravý rozum, neboli, Pôrodné predstavy v protikladu k predstavám nadpôrodným*. 1. vyd. Praha: SNPL, 1959. 176 s.
- KARAVELA, K., 2001. *Filozofia: Kurz prednášok*. Lvov: Nový svet. 441 pp. ISBN 966-95596-8-5.
- KASELRER, E. 2011. *Technika moderných politických mýtov*. ISBN 978-5-8291-1339-1.
- KLYMASHEVSKAYA, A. S. – TITOV, V. D., 1973. *Šťastie ako morálny ideál*. 22 st., ISBN 978-5-904417-22-2.
- KOLESNIKOV, A. S – SOLONIN, Y. N., 1997. *História modernej zahraničnej filozofie: Vydavateľstvo Lan*, 576 s. ISBN 5-8114-0073-X.
- LOZOVA, V. O., - PANOV, M. I., - STASEVSKAYA, O. A., 2004. *Etika: Vyučovanie. ručné / vzdelávanie a veda*. Vydavateľstvo Yurinkom Inter, 224 s. ISBN 966-667-067-4.
- LUCRETIUS, T. O. 1947. *O povahe vecí: V 3 t*, Kyjev: Yurinkom Inter, 223 s. ISBN 966-667-067-4.
- MALAKHOV, V. 2002. *Etika: Kurz prednášok: Vyučovanie. pre vysokoškolské vzdelávanie*, Vydavateľstvo Lybid. 382 s. ISBN 966-06-0266-9.
- MILL, J. S. 2010. *Utilitarianism*. Vydavateľstvo CreateSpace Independent Publishing Platform. ISBN 145-3857-52-4.

- NIETZSCHE, F., 1997. *Ludstvo je príliš ľudské; Veselá veda; Zlá múdrosť*. Minsk: Vydavateľstvo Popurri, s. 704 ISBN: 978-5-389-10139-5.
- OGIENKO, I., 1988. *Biblia*. In: BIBLEONLINE.RU [online] 1988 [cit. 2019-04-19]. Dostupné z: <https://bibleonline.ru/bible/ubio/>
- PANOV, V. O., - STASEVSKAYA O. A., - TSENKO, M. B., 2002. *Etika: Vyučovanie. manuálne / atd'*. Ministerstvo školstva a vedy Ukrajiny. Kyjev: Yurinkom Inter, 382 s. ISBN 978-966-364-632-9.
- PARAPAN, 2003. *Premeny slobody: dedičstvo Berdyaeva v súčasnom diskurze*. Kyjev: 646 c. ISBN: 966-82-1008-5.
- PLASKOVITSKY, A. L., 2008. *Triad. Kniha o Karle Marxe, Friedricha Engelsa a Marxizmus*. [online]. 2008 [cit. 2019-04-20] Dostupné z: <https://plas.by/triada>
- ROBERT, P., 1967. *Le Petit Robert (French dictionary)*. Francúzsko, vydavateľ: Dictionnaires Le Robert, 2 841 s. ISBN 2-85036-668-4.
- SEDAKOVA, O. A., 2004. *Rite Poetics - pohrebné obrady východných a južných Slovanov*: Indrik, 320 str. ISBN 5-85759-285-2.
- SAINT, S. C. H. 1975. *Selected Writings on Science, Industry and Social Organisation Hardcover*. Vydavateľstvo: Croom Helm. 320 s. ISBN 08-56642-06-1.
- SCHOPENHAUER, A. 2005. *Essay on the Freedom of the Will (Philosophical Classics) (Royal Norwegian Society of Sciences Winner)*. Vydavateľstvo: Dover Publications. 128 s. ISBN 97-80486-4401-18.
- SHAKHNOVICH, M. M., 2000. *Paradoxy teológie Epicurus*. ISBN 5-93597-008-2.
- SHINKARUK, V.I., 2002. *Democritus* (filozofická encyclopedia). ISBN 966-531-128-X.
- TARANOV, P. S., 1995. *106 filozofov*. 217 s. ISBN 966-7189-07-3.
- TATARKEVICH, V. 1981. *O šťastí a ľudskej dokonalosti*. Vydavateľ: M. Progress. ISBN 9780444804112

TOFTUL, M. 2005. *Etika: Manuál*. Vydavateľské centrum Akadémia, 414 s. ISBN 966-580-2208.

VALDINGER, R., 2016. *News*. In: NEWTRIBUNA.RU [online] 2016 [cit. 2019-04-15]. Dostupné z: <http://newtribuna.ru/news/2016/01/10/73218/>

WILHELM, G., - HEGEL, F., 2015. *Fenomenológia ducha*, 572 s. ISBN 9-78808-1018-61-9.

YURI, M. 2006. *Etika(učebnica)* Dacor, 315 s. ISBN 966-7982-92-0.

PRÍLOHY

Príloha A Vekova kategória 20-25 rokov.

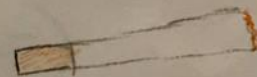
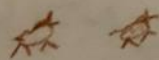
What things in life make you happy?
(What does happiness mean to you?)

My family
my husband
my health
make each day a joyous day
Live on purpose.

(What does happiness mean to you?)

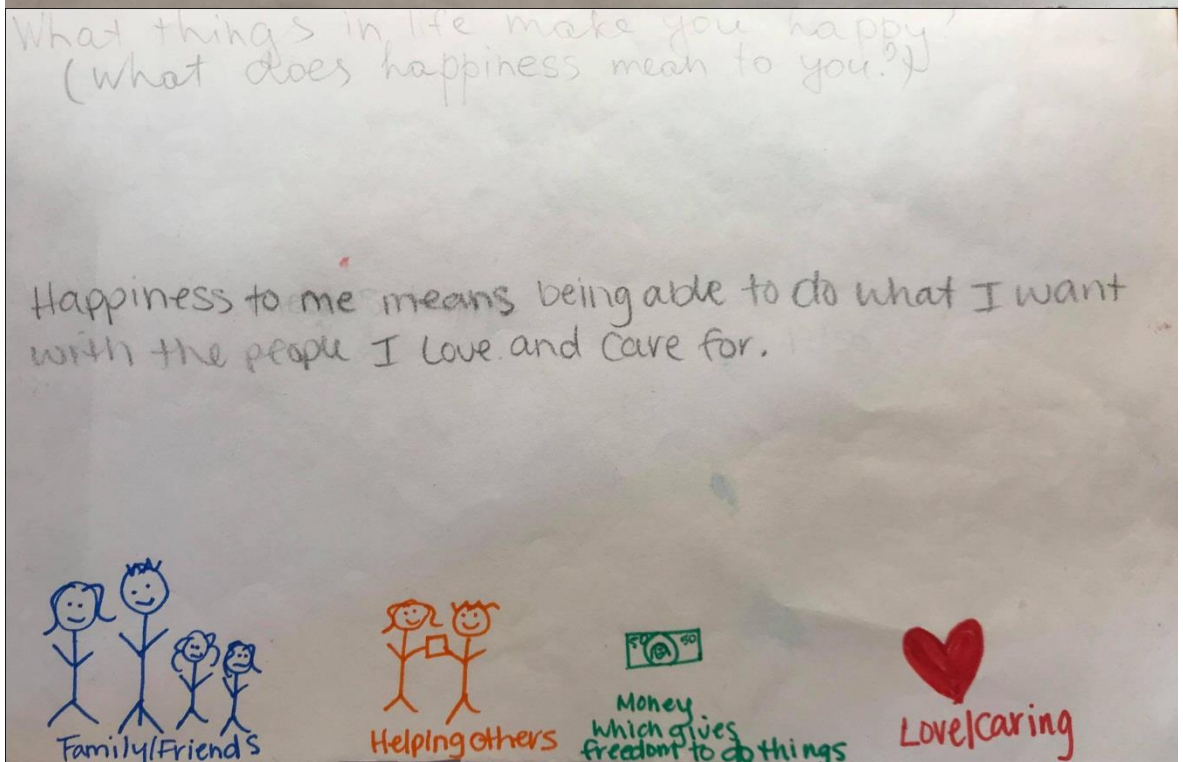
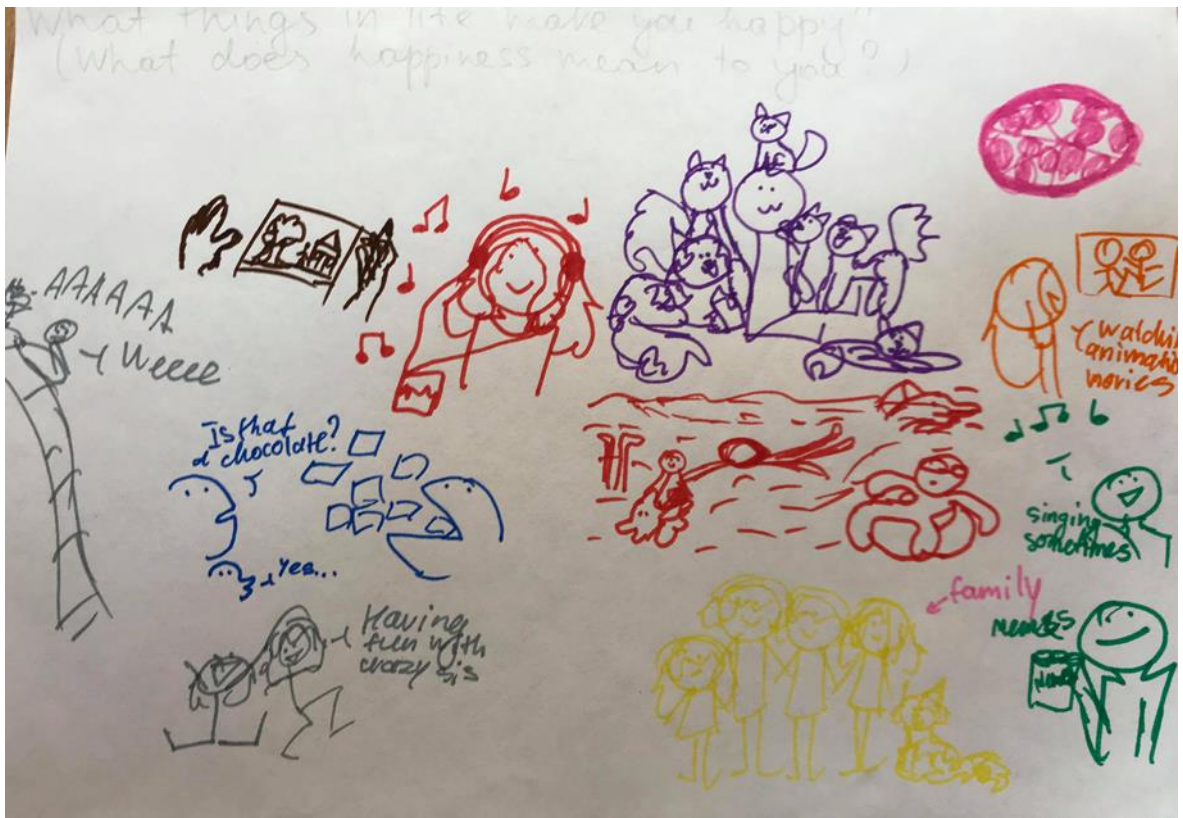

- nature
- animals

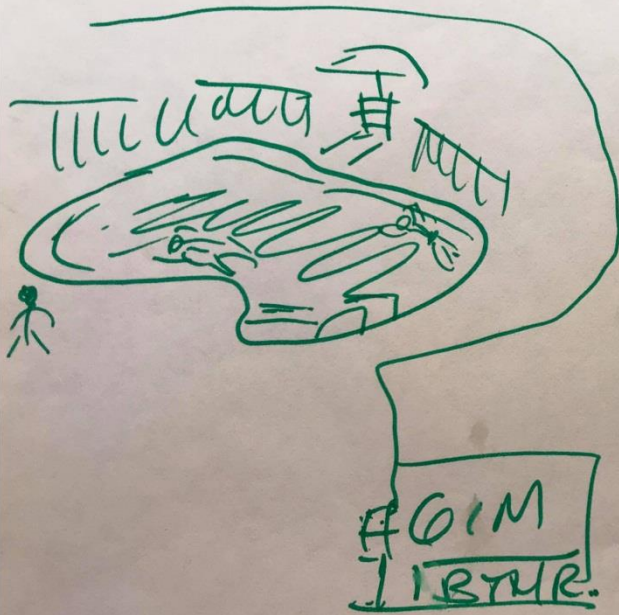

- Love
- sun

Príloha B Vekova kategória 25-30 rokov.

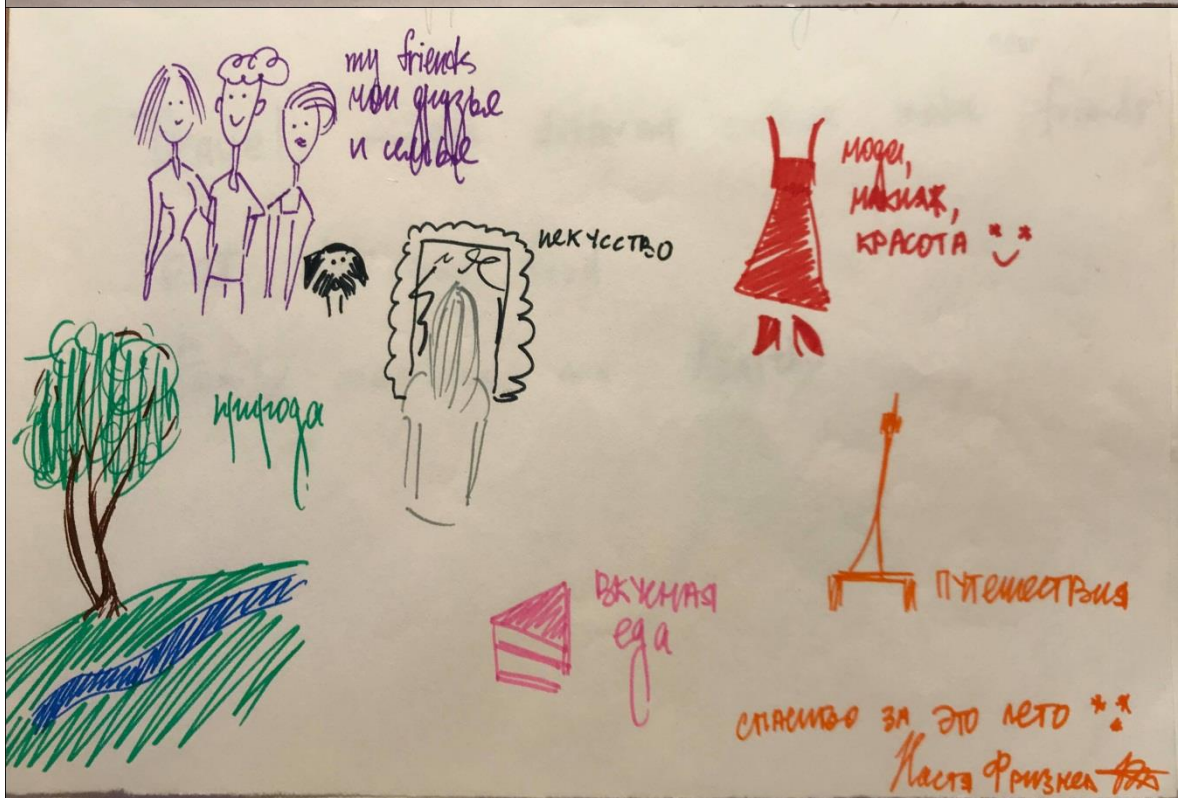
What things in life make you happy?
 (what does happiness mean to you?)

I LIKE COOKING
 IN GRILL
 IN SUMMER
 TIME

MEET
 WITH
 FRIENDS
 AND FAMILY

Priloha C Vekova kategorija 30-35 rokov.

What things in life make you happy?
(What does happiness mean to you?)

1. Being with loved ones and doing what I love the most
(gymnastics + my happy place),
(the beach).

2. Happiness means enjoying something without really
trying or being happy and enjoying something
because you do, not because someone else does

What things in life make you happy?
(What does happiness mean to you?)

- My kids make me happy
- Little achievements, at work, at home
- Been in love ~~is~~ (makes me happy and sad at the same time)
- ~~is~~

Happiness is that abstract feeling of joy; wellne

Sharing this summer with you made my
kids happy — THANKS !!

Priloha D Vekova kategoria 35-40 rokov.

What things in life make you happy?
(What does happiness mean to you?)

My children, going on vacation with
family visiting other, countries trying new
food

I can say my daughter makes me the happiest.
She has such a beautiful spirit and is the
best combination of my husband and I.
Other things that make me happy are
cooking, being outside in nature, and
taking care of people.

Happiness is just one of the emotions I
feel everyday but it is the one I keep
coming back to when times are tough.

Melissa Pateri
August 29
2018

Priloha E Vekova kategoria 35-40 rokov.

Money \$ family
TV Clients Sports
vacation
Sleep Food

What things in life make you happy?
(What does happiness mean to you?)
↳ To feel love, respected, accepted, sense of fulfillment and extreme accomplishment and satisfaction
↳ Being a good provider to help others accomplish a goal
Family, Friends, good music, rest, nature, having needs met